

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1888. Första Kammaren. N:o 38.

Lördagen den 5 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande sammansatta stats- och bankoutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion angående uppförande å Helgeandsholmen af en byggnad för Riksdagen, riksbanken, riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen m. m.

1 punkten.

Herr Lithander: I slutet af senaste riksdag, då Kongl. Maj:ts förslag om uppförande af riksdagshus och riksbankshus å Helgeandsholmen blef af Riksdagen afslaget, uttalades från flera håll den förmodan, att till denna riksdag skulle vara att förvänta åtskilliga nya förslag om uppbyggande af dessa hus. Man nämnde härvid de ofta förut nämnda platserna Artilleriplanen, norra delen af Kungsträdgården, teatertomten m. fl. Då jag alltid med förkärlek omfattat den idén, att riksdagshuset skulle byggas på Helgeandsholmen, så kunde det icke för mig vara likgiltigt, huru vida detta förslag blef återupptaget, och för att vara säker i detta hänseende, dristade jag mig att själf väcka motion derom. Till det sammansatta utskottet, som nu behandlat denna motion, har jag att framföra min upprigtiga tacksamhet för den grundlighet och det intresse, som utskottet har ådagalagt vid motionens behandling. Jag har ingenting att tillägga i afseende på den klara och fullständiga motivering till förmån för motionen, hvilken utskottet anfört, ty genom denna motivering framgår, efter mitt förmenande, alldeles oförtydbart, dels att dessa byggnadsfrågor äro synnerligen angelägna och böra med snaraste lösas, dels ock att Helgeandsholmen har alla företräden framför de andra platser, som hittills blifvit nämnda. Äfven framgår det af detta utskottets betänkande, såsom det synes mig, att frågan skulle på det mest praktiska sätt lösas, derest Riksdagen behagade bifalla utskottets hemställan. Jag skulle möjligen hafva anledning att beklaga mig öfver, att denna motion, som väcktes under första timmen af motionstiden, kommit till behandling inför kammaren först nu, i Riksdagens sista ögonblick. Men detta är nog icke utskottets fel, och

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af två byggnader för Riksdagen, riksbanken m. m.

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnads-
der för Riks-
dagen, riksbän-
ken m. m.
(Forts.)

jag skall icke inlåta mig på någon undersökning om hvad som väl-
lat detta för motionen mindre fördelaktiga förhållande.

Deremot skall jag med några ord helt flygtigt vända mig mot
reservanterna i utskottet och underkasta deras förslag någon gransk-
ning. Reservanterna hafva funnit det obehöfligt, att jag återkommit
med denna förfrågan till Riksdagen, alldenstund Riksdagen, såsom
reservanterna säga, redan förut svarat nej till frågan. Det förefaller
mig å min sida rätt anmärkningsvärdt, att man icke skulle få åter-
komma till Riksdagen med en fråga, som en föregående Riksdag har
afslagit. Det skall blifva rätt intressant att se, huru vida reservan-
terna för egen del i praktiken tillämpa samma uppfattning. Hvad
herr Danielson, som deltagit i denna mening, beträffar, så förefaller
det mig minst sagt underligt, att han kunnat rigta en sådan an-
märkning mot min motion, då han sjelf vid innevarande riksdag har
liggande ett byggnadsförslag, som på ett mycket grundligare sätt
än det nu ifrågakommande redan blifvit af Riksdagen tillbakavisadt.

Reservanterna säga, att i frågan saknas utredning, och påstå i
ganska positiva ordalag, att grunden, derå jag velat lägga dessa hus,
är dalig. Den första uppgiften har ett för dem sjelfva beklagligt
fel, den öfverensstämmer icke med verkliga förhållandet, hvilket väl
äfvén lär vara fallet med det senare påståendet. Jag ber att i det
afseendet få hänvisa dels till min motion, och dels till de öfriga
handlingar, som blifvit till utskottet aflemnade. I dessa återfinnas
kostnadsförslag, uppgjorda af Stockholms stads byggnadschef major
Knös, och granskade af förste fyrringeniören Höjer. Der återfinnes
också intyg från samme byggnadschef, att grunden är tillfredsstäl-
lande. Der finnas äfvén yttranden af öfverintendenten Zettervall,
som visa Helgeandsholmens lämplighet. Der finnas ock utdrag af
stadsrådsprotokollet, af hvilket framgår, att den förre finansministern
föranstaltat om uträkningar af sakkunniga personer rörande sjelfva
byggnadskostnaden. Detta allt låtsas emellertid reservanterna icke
alls känna till. Jag får säga, att då man vill resonnera bort sådana
fakta, så är det svårt att veta, hvilken utredning reservanterna pre-
tendera. Man kan, enligt mitt förmenande, icke vända sig åt rigti-
gare håll, än komitén år 1884 har gjort, då den vändt sig till Stock-
holms stads ingeniörskontor och öfverintendentsembetet. Det vill
förefalla mig, som reservanterna egentligen icke åsyftade något an-
nat än ett uppskof i oändlighet. Man begär anvisning på nya tom-
ter, ny utredning, nya kostnadsförslag, men man vill binda händerna
på dem, till hvilka man lemnar detta uppdrag, man förbjuder dem
nemligen alldeles bestämdt att göra någon utredning i afseende på
Helgeandsholmen. Jag förstår icke, hvarför detta förbud tillkom-
mit, så vidt icke reservanterna, såsom man kunde hafva skäl att miss-
tänka, antagit, att, i fall utredningen äfvén skulle gälla Helgeands-
holmen, skulle deraf komma att framgå just hvad det sammansatta
utskottet har sagt, nemligen att Helgeandsholmen är den bästa plat-
sen och den enda, hvilken bör ifrågakomma. Jag kan således icke
för min del, fästa något synnerligt afseende vid reservanternas re-
sonnement, som stöder sig på så daliga skäl.

Det torde kanske blifva anledning för mig att ännu en gång

under aftonens lopp begära ordet, och jag skall för närvarande inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag och afslag å reservanternas.

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnader
för Riksdagen, riksbanken m. m.

(Forts.)

Friherre von Kræmer: Jag beklagar, att jag icke kunde låta diskussionen blifva så kort, som den höll på att blifva. Men då man är genomträngd af en lefvande och varm öfvertygelse i ett ämne, anser jag, att det vore oriktigt att icke, äfven om förmågan är ringa, försöka framföra de skäl, som grundlagt en sådan öfvertygelse.

Först och främst tillåter jag mig att uttrycka en viss förvåning öfver att, då Kongl. Maj:t i fjor hade framlagt ett utförligt motiveradt förslag i denna fråga, men sagda Kongl. Maj:ts förslag af Riksdagen förkastades utan någon uttryckt önskan att återse detsamma — Riksdagens skrifvelse i ämnet innehöll blott helt enkelt, att »hvad Eders Kongl. Maj:t sålunda föreslagit har icke vunnit Riksdagens bifall» — nu redan en enskild motionär kommit fram på nytt med, i allt hufvudsakligt, samma förslag. Jag bestrider icke i ringaste mån hans grundlagsenliga rätt dertill, men då man nu så mycket talar om grundlagsförändringar, som skulle vara egnade att förkorta Riksdagens förhandlingar, så vore det, enligt mitt förmenande, högst önskvärdt, om någon preskriptionstid kunde införas, inom hvilken ett utan vidare förkastadt förslag icke vidare finge upptagas.

Ett genomgående märkligt drag i detta nu föreliggande betänkande är, att det i afseende på allt hvad utredning heter är så ytterligt knapphändigt. Utskottet relaterar t. ex. först motionärens förslag och det i fjor af Kongl. Maj:t framlagda, hvilka båda innehålla, att det skulle byggas en gemensam byggnad på Helgeandsholmen med den bekanta trivialt granna façaden, med dess tätt sittande fönster, onyttiga pelare och många gubbar på taket samt den riksbekanta puckeln på ryggen utåt strömmen. Men derefter säger utskottet helt enkelt: »utskottet anser emellertid lämpligare att den föreslagna byggnaden delas af en i Drottninggatans förlängning gående gata i två byggnader.» Det finnes icke anfördt det ringaste skäl, hvarför en så ofantligt i ordets egentliga bemärkelse *genomgående* förändring är af utskottet föreslagen! Sic volo! Jag vill icke dermed bestrida, att ju icke denna förändring kan vara mycket påkallad och äfven i mitt tycke, om alls något skall byggas på Helgeandsholmen, mycket förständig, men det blott förvånar mig, att en så grundlig förändring, som att klyfva i tu hela byggnaden, af utskottet föreslås utan vidare.

Alltså föreslår utskottet nu, att två skilda byggnader skola på vestra delen af Helgeandsholmen uppföras, men ehuru utskottet sålunda föreslår skilda *två byggnader*, så har dock utskottet — enligt min uppfattning olyckligtvis — icke fortsatt denna delning, hvilket efter min tanke varit mycket bättre och fördelaktigare. I nästa punkt återfinnes nemligen *en gemensam kassa* för dessa två olika byggnader, utan att, med de undersökningar, som hittills blifvit gjorda, och då här föreligger ett alldeles nytt förslag, man egentligen kan säga, huru stor del af kassan skall tillfalla det ena eller det andra huset. Mycket bättre hade, enligt mitt förmenande, varit, om ut-

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksbanken m. m.

(Förts.)

skottet behagat fortsätta med det »laga skifte», som det börjat i den första punkten, och genomfört detsamma äfven här i andra punkten i afseende på penningemedlen, så att man kunnat se, huru affären skulle slå sig ut särskildt för riksbankens och särskildt för Riksdagens hus. Man hade då varit mera på det klara med saken, och jag tror icke, att detta sammankopplande af de båda byggnadernas kostnader skall lättare hjälpa saken fram, snarare tvärt om, ty det ligger ändå hos svensken en viss lust att veta, hvaråt det syftar, som han skall besluta, och det kan man icke här i afseende på hvardera delen af företaget säga att man får veta. Visserligen vet man, att anslaget till det kongl. hofstallets flyttning är 1,070,000 kronor, samt att dertill komma 55,000 kronor för inlösen af byggnaderna i kvarteret Bodarne, så att hofstallsaffären i och för sig, den är temligen tydlig; men huru mycket deremot, som kommer att slutligen belöpa sig på riksdagshuset och huru mycket på riksbankens hus, kan man icke få klart för sig, åtminstone har icke jag lyckats få det med de tillgängliga handlingarna. Icke heller tror jag, att det på frågans nuvarande ståndpunkt vore möjligt ens för utskottet sjelft att svara på åtskilliga dertill hörande frågor. Jag tror t. ex. icke, att någon människa, äfven med den största gissningsförmåga, kan föreställa sig, hvad slutligen *grundläggningen* för det nya riksbankshuset skall komma att kosta? Vi hafva sett på den ritning, som är uppslagen i den så kallade sammanbindningsbanan, och hvarå planritningen för det i fjor föreslagna, med riksdagshuset sammanbyggda bankohuset är angifven, samt hvaräst med en röd linie finnes utmärkt gränsen för det i år föreslagna, fränskilda nya huset, vi hafva sett, säger jag, att grunden för detta senare går betydligt långt ut — i vattnet! Jag tviflar icke på, att det är möjligt, att der få fast grund — en stor engelsk byggmästare sade en gång, att för ingenjörsvetenskapen finnes icke någon annan omöjlighet, än den stundom inträffande omöjligheten att anskaffa tillräckligt med penningar — jag tror således nog, att man der kan få fast grund, om man blott har pennningar nog att sänka ned i betonbäddar och dylikt; men huru mycket penningar dertill kommer att erfordras, detta tror jag vara omöjligt att för närvarande, som sagdt, ens gissningsvis bestämma. I 1883 års komités betänkande beräknas kostnaden för »den för riksbanken afsedda tillbyggnad» till 175,000 kronor, men för min del tror jag, att med den utskjutning af grunden i strömmen, som nu, för det särskilda bankhuset, erfordras, det är säkrast att lägga till en nolla i och för denna grundläggning.

Att sammanföra dessa frågor om riksdagshus och riksbankshus för att för riksbanken finna en lämplig plats, synes mig icke heller på något sätt påkalladt, ty hvem vet, när allt kommer omkring, om icke någon lämpligare plats för riksbanken kunde åstadkommas? Hvem vet, om det icke till och med skulle kunna gå an, att låta den vara kvar på sin nuvarande plats? Skall det verkligen vara någon så oöfvervinnerlig svårighet att kunna finna rum för riksbanken under ombyggnadstiden? Då man ser, att stora försäkringsbolag — låt vara att de äro minimala storheter i jämförelse med riksbanken — kunna uppehålla sig provisoriskt i annan byggnad, under det

deras äldre byggnad ombygges, så kunde måhända äfven riksbanken göra det. Jag kan icke neka till, att det, som 1883 års komité yttrar om platsen för riksbanken mycket tilltalar mig. Komitén säger: »Komitén kan för sin del icke finna den nuvarande riksbankens läge vara på något sätt ogynnsamt ur affärsrörelsens synpunkt. Denna rörelse har af ålder hållit sig vid eller i närheten af Skeppsbron, och någon väsentlig förändring deri har icke inträdt och kommer säkerligen icke att inträda, ty, äfven om med stadens stigande handel och sjöfart denna trakt icke längre kan uppfånga all rörelse, måste den dock, såsom en af stadens mest centrala och derigenom för utrikes sjöfarten bäst belägna hamnplatser med tullverkets hufvudstation och en mängd enskilda affärslokaler, fortfarande få en mycket framstående betydelse för den stora affärsrörelsen.»

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnader
för Riksbanken
m. m.

(Forts.)

Sedermera talas om, såsom ett ytterligare bevis för, att bankens nuvarande läge icke är otjenligt, att ett par större enskilda bankinrättningar valt sin plats på ungefär samma håll, ehuru icke så förmanligt, som riksbanken. Att nu, med samma kostnader, som komma att erfordras för att bereda fast grund på Helgeandsholmen, man kunde få fast grund på bankens gamla plats, är icke tvifvelaktigt. Bankogränden behöfde ej bibehållas, utan kunde ingå i tomten och då dessutom hela huset icke behöfde vara så stort som nu, så skulle äfven läget kunna blifva ganska väl isoleradt, hvadan någon fara för vare sig eldsvåda eller inbrott icke synes mig vara der mer än hvarje annorstädes att befara.

Jag har blott anfört detta såsom en anmärkning derom, att det icke synes mig vara absolut nödvändigt att sammanföra riksbanken och riksdagshuset i ett förslag. För min del får jag upprigtigt bekänna, att jag alls ingenting skulle hafva emot, om på något sätt kunde så ställas, utan att det blefve för dyrt, att riksbanken ensam komme till Helgeandsholmen. För riksbanken skulle då erfordras en byggnad af endast ungefär samma höjd, som det nuvarande kongl. stallet, och en sådan skulle ej förmå att egentligen ofördelaktigt inverka på slottets arkitektoniska effekt, om också detta sätt att ordna holmen naturligtvis icke blefve så fördelaktigt, som om holmen blott planterades och man således finge se denna juvel af arkitektonisk skönhet, det kongl. slottet, genom de spridda massorna af grönt löfverk. Ett riksbankshus på Helgeandsholmen skulle också hafva den fördelen, att det komme att bryta det fruktade draget från Mälaren och kanske aflägsna det ännu mer fruktade schweizeriet, som man antager nödvändigtvis måste uppstå på Helgeandsholmen, om den blott ordnades till park. Jag skulle således, som sagdt, icke hafva något emot att tänka mig riksbanken på denna holme, och jag tror, att den lilla holmen derigenom vore i sanning tillräckligt bebyggd.

Bland de kostnader, som skulle förekomma anföras under mom. 3:o) punkten c.) till inlösen af bazarbyggnaden å Norrbro och tvättinrättningen i Norrström högst 280,000 kronor. Om man då afdrager de 30,000 kronor, som äro afsedda för den senare byggnaden, så återstå 250,000 kronor för bazarbyggnaden. Det har redan till öfverflöd blifvit påpekadt, att det är föga eller ingen sannolikhet för, att det skall lyckas att för denna summa eller ens för den dubbla få

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksban-
ken m. m.

(Forts.)

inlösa denna bazarbyggnad, när den nu gifver en årlig afkastning af öfver 31,000 kronor.

I förbigående vill jag nämna, medan jag hålles der nere på Helgeandsholmen, der riksbanken skulle skjuta ut, att om man betraktar den teckning, som hänger derute, så ser man, att strandens gamla läge är snedt, vattnet kommer in i ett ganska öppet trattformigt utrymme, genom hvars afsmalande det småningom ledes in i stallkanalen. För att få rum för riksbankshuset skulle stranden nu utskjutas betydligt, och vattnet leddes ej längre småningom in i trängseln, utan komme med ens in i en trång mynning. Nu hemställer jag till hvar och en, som har någon erfarenhet om vattenafledningar, huru vida detta icke skall dämna betydligt? Den bortskärning af norra sidan af holmen, som i sammanhang med bygnadernas uppförande på denna holme är föreslagen, tror jag blir — då de nya bropelarne m. m. tagas i betraktande — en dålig ersättning för den uppdämning, som sålunda kommer att ega rum på södra sidan, och då man vet, att förhållandet med Mälarens strandegare redan är ganska inveckladt, så fruktar jag, att man har att förvänta än värre tvister efter förslagens genomförande, då de få se de skadliga verkningarna af det, som nu kommer att utföras.

Slutligen kommer jag till en punkt, som jag har litet svårt att med riktigt bibehållet allvar behandla, nemligen punkten 5:o). Der står:

»att de besparingar i åtskilliga af de beräknade utgiftsbeloppen, hvilka otvifvelaktigt kunna åstadkommas genom goda anordningar och ett sorgfälligt utförande af bygnadsföretaget, må till statskassan återföras.»

Ja, får icke statskassan några säkrare inkomster, så tror jag, att den slår sig illa ut! Mig förefaller denna punkt något ditåt vara hvad man kallar en reklam!

I punkten 6:o) säges:

»att bygnaderna skola uppföras i enlighet med genom bankofullmäktiges och fullmäktiges i riksgäldskontoret försorg upprättade och af dem gillade ritningar.»

Kongl. Maj:t i fjor föreslog då åtminstone, att fullständiga ritningar skulle upprättas, att riksbankens och riksgäldskontorets fullmäktige skulle deröfver höras, och att ritningarna skulle sedermera framläggas för Riksdagen. Här skola vi nu besluta om byggande af två hus, i stället för ett, till hvilka två byggnader vi icke sett någon tillstymmelse till ritningar, annat än den skizz till plan, som hänger der ute, och sedan få vi icke se någon plan eller några ritningar, utan de skola beslutas af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Jag har den största vördnad för dessa institutioner och för de personer, som bekläda poster deri, i afseende på de ärenden, som dertill höra, men huru vida dessa personer äfven äro stora byggmästare och artister, har jag mig icke med säkerhet bekant.

Emellertid skulle det således vara dessa fjorton personer, som skulle besluta om ritningarna. Men huru skall det gå, om de icke blifva ense? Vi borde väl först skriva en liten grundlag, enligt hvilken dessa herrar skulle arbeta vid frågans afgörande; hvem skall

hafva beslutande rätten, om de stanna 7 mot 7? Ja, som nu punkten 6:o lyder, slutande med »af dem gillade förslag», tyckes det förutsatt, att ritningarna skulle gillas af *santlige* 14 fullmäktige. Om då en enda säger: nej, så blir detta ett slags nytt polskt »liberum veto», och fullmäktige skulle kanske intet annat hafva att göra än att till nästa riksdag inkomma med den underrättelsen, att något beslut icke kunnat fattas.

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af två byggnader för Riksdagen, riksbanken m. m.
(Forts.)

En omständighet, som är märkvärdig, är, att vid de förberedande möten, som hållits, t. ex. det af kommunalföreningen utlysta, som uppenbarligen var ämnadt att framkalla en opinionsyttring för förslaget, har det icke varit bättre till, än att alla, som till följd af sin sysselsättning varit sakkunnige, yttrat sig *mot* förslaget.

Sålunda ser man af tidningsreferaten, som nog i detta afseende äro tillförlitliga, att professor Grundström yttrade sig mot förslaget. Ingeniör Bergstrand yttrade sig mot detsamma, ingeniör Lundin och ingeniör Algren yttrade sig mot förslaget. Sedermera har en aktad insändare i en Stockholms-tidning, arkitekten Lindström, utförligt och grundligt uttalat sig mot saken. Äfven om, såsom det ju kanske icke är alldeles omöjligt, när blott en arkitekt blir sysselsatt med byggnadsförslaget, de andra arkitekterna skulle vara benägna att ogilla, hvad den lycklige, som skall leda företaget, föreslagit, så bör man väl dock fästa någon vikt vid ett så enhälligt afstyrkande utaf, så vidt jag vet, alla sakkunnige utom blott den ende, som skall utföra företaget.

I 8:de punkten omtalas, i likhet med hvad som sades i 3:dje punkten af utskottets förra året afgifna betänkande, att »Riksdagens och riksgäldskontorets nuvarande hus må efter Riksdagens och riksgäldskontorets afflyttning från desamma disponeras för inrymmande deri af sådana statens embetsverk, hvilka sakna egen lokal». Deremot hette det i den derpå följande 4:de punkten i fjor »såsom godtgörelse för upplåtelse af tomt å Helgeandsholmen för den del af ofvan omförmälda byggnad, som är afsedd att inrymma riksbanken, äfvensom för uppförande af ifrågavarande del af byggnaden, må af riksbankens medel till fonden för nytt riksdagshus överlemnas ett belopp af 1,200,000 kr.» — härtill finnes motsvarighet i det nuvarande förslagets 2:dra punkt, men hvad som sedan i fjolårets 4:de punkt följde är borta — »äfvensom att efter samma byggnadsarbetes fullbordande disponeringsrätt öfver riksbankens nuvarande tomter med deri befintliga byggnader tilläggas statsverket». Hvart har denna bestämmelse tagit vägen? Allmänneligen efterlyses! Hvad är i år meningen att göra med dessa tomter? Sådan var den tanke, som hos mig väcktes, när jag saknade sagda punkt, men vid förnyad genomläsning af betänkandet träffade jag på en i motiveringen i förbigående gjord anmärkning, sedan det talats om det nuvarande riksdagshuset och riksgäldskontorets hus, yttras följande ord: »hvarjemte de begge bankhusen, skattade till 500,000 kr., kunna försälas eller till andra ändamål användas». Jag undrar, hvilka dessa »andra ändamål» äro? Måne icke dessa 500,000 kronor möjligen kunna vara afsedda till en i hvarje bankrörelse väl känd anslagspost, så kallade »missräkningspenningar»? Måne de ej äro i tanken reserverade för

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af två byggnader för Riksdagen, riksbanken m. m. att till någon del fylla den brist, som, trots den af mig nyss omnämnda, mycket lofvande 5:te punkten, kan komma att uppstå, i stället för det der omtalta öfverskottet, som skulle till statsverket återbetalas?

Allt hvad jag hittills anfört, angår frågans outhärliga skick, men detta skulle möjligtvis kunna afhjelpas, ifall kammaren ville ingå på en återremiss, och vi beslutade oss att stanna qvar litet längre här vid riksdagen, så att utskottet kunde hinna låta dels undersöka grunden, dels uppgöra fullständiga kostnadsförslag. Denna sak är således icke alldeles ohjelpelig; om också en så beskaffad utredning komme något obehvämt i riksdagens elfte timme.

Jag öfvergår nu till sakens andra sida. Då jag sagt, att den första sidan af saken, innefattar fel, som kunna afhjelpas, så omfattar deremot den andra fel, som icke kunna afhjelpas. Jag vill till en början hålla mig vid förslaget yttre gränser. Om man då först tänker på artilleriplanen, invid den stora, med träd prydda boulevard, som med stor kostnad anlagts ut till Djurgården, och vid hvilken det ena palatset efter det andra växer upp, och der man har att vänta en stor stadsdel, så snart tiderna blifva mera gynsamma för enskilda byggnadsföretag, så frågar jag: kan det vara lämpligt att just vid början af denna boulevard stoppa igen en stor, vacker plats för att der anbringa ett stall? Mig förefaller det högst motbjudande, men som detta dock icke är förslaget värsta sida, vill jag ej vidare uppehålla mig dervid. Blott i förbigående vill jag nämna, att da jag förra året hade ordet i denna fråga, framkastade jag förslagsvis, eftersom man talade så mycket om svårigheten att finna plats för stallet, tanken på en sådan, der, efter mitt förmenande, stallet skulle ligga mycket oskadligt och lämpligt, nemligen den nu af vedstaplar och dylikt upptagna planen bakom centralstationen, att icke tala om gasverkets tomter, som blifva lediga, då gasverket väl snart måste flyttas. Men nu nog om stallet!

Riksdagens hus skulle således ligga på Helgeandsholmen och till på köpet på en nedsänkt del af Helgeandsholmen under Norrbros plan, hvilket icke hjälper derigenom, att sjelfva uppfarten framför porten till huset fylles upp. Det hela ligger ändock, såsom man sagt, »i en grop». Vore det fritt och öppet rundt omkring, vore väl derom icke så mycket att säga, men nu skulle på båda sidor finnas hus, som ligga högre, och särskildt ligger slottet och trotsar der ofvanför på Lejonbacken! Mig synes, att om man finge tänka sig, att det låge någon metafor i detta läge, så vore, hvad dermed antyddes mycket patriarkaliskt och vackert, men hos mig framkallar det ovilkorligt minnen från min barndom, som jag tillbragte i Upsala. När nemligen jag tänker på detta öfverhängande slott på sin backe och detta nedanför liggande riksdagshus, så kan jag icke undgå att erinra mig »Styrbiskop» och det djupt under liggande erkebiskopshuset — den tidens två statsmagter! Jag vill dock icke deraf draga någon slutsats till jemförelse, utan har endast velat antyda en olägenhet i läget.

Om riksdagshuset får en mindre framstående och sjelfständig plats, så är det dock icke riksdagshuset, som mest lider af att det förlägges på Helgeandsholmen, utan det är otvifvelaktigt dock slot-

tet. Det är godt och väl, att man kan se slottet från hörnet af arfurstens palats på Gustaf Adolfs torg, men ehuru, såsom jag förut tagit mig friheten anföra, Gustaf Adolfs torg är en mycket angenäm vistelseort, så finnes det dock en möjlighet, att man kan befinna sig annanstädes än på Gustaf Adolfs torg. Så snart åter man går ned åt Rosenbad eller till Vasabron, så är slottet bortskymdt. Det har utgifvits en ritning öfver riksdagshuset och slottet, sedda, som det heter, från en *hög* punkt vid Vasabron, men denna är så högt belägen, att det icke ens skulle förslå att stå på taket af en spårvagn för att se slottet på det viset. Nej, man finge gå upp 3:dje eller 4:de våningen af något af de derstädes belägna husen. Den åter, som befinner sig i brons plan, kan mycket lätt se, att redan de nuvarande byggnaderna på holmen, hvilka icke äro så höga som det blifvande riksdagshuset, skymma hela slottet ända upp till takkransen.

*Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riks-
dagen, riksban-
ken m. m.*

(Forts.)

Att sålunda slottet bortskymmes är visserligen icke någon penninge-olägenhet, eller någon olägenhet, som på minsta sätt betungar statskassan eller försvårar ärendenas gång i ena eller andra hänseendet; men det är, enligt mitt förmenande, en verklig olycka ur skönhetssynpunkt.

Hvad är det man tänker på, och hvad är det särskildt utländingen tänker på, när han får höra ordet Stockholm? Jo, det är ovilkorligen slottet! Detta är nära på lika typiskt för Stockholm som pyramiderna för Egypten eller Peterskyrkan för Rom eller Münstern för Strassburg eller slottet i Madrid för Madrid. Är det då skäl att skymma bort detta slott, och just dess måhända vackraste sida, det väldiga hörnet åt nordvest? Mig synes, att detta vore en oersättlig förlust ur skönhetssynpunkt, och skönheten bör väl äfven hafva något att säga vid ett beslut, som angår en hufvudstad, om hvilken det med rätta säges, att den är en af Europas skönaste. En snillrik föreläsare yttrade nyligen, då han vid behandlingen af fjerdje kors-tågets historia kom till den dag, då Konstantinopel stormades: »en förskräcklig, en af kulturhistoriens olycksdagar var nu inne». Jag är öfvertygad om, att — i fall det nu föreliggande förslaget går igenom — så skall en blifvande Stockholms historieskrifvare, med vederbörlig modifikation efter frågans dimensioner, begagna ungefär samma uttryck och säga, att det var en af Stockholms historias olycksdagar, som var inne, då det beslutet fattades!

Måhända skulle man, efter hvad jag nu yttrat, vänta, att jag helt enkelt skulle yrka afslag å utskottets förslag, men jag gör det icke dels därför, att den ärade motionären genom sitt återkommande redan i år med detta förslag har öfvertygat mig om, att det är alldeles omöjligt att undvika denna frågas upphörliga uppdykande, dels därför att till följd af trängseln inom denna kammare så väl som inom medkammaren frågan om ett riksdagshus hör till dem, som icke kunna falla. Jag vill i stället för min del sluta mig till den reservation, som af några ledamöter i statsutskottet har blifvit afgifven. Mig synes, att den har ofantligt många fördelar. Der är frågan delad i punkterna A och B. — Fullmäktige i riksbanken få i uppdrag att anskaffa en för riksbankens behof tillräckligt centralt

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksban-
ken m. m.

(Forts.)

belägen tomt samt att låta uppgöra ritningar och förslag med hvad dertill hör. Fullmäktige i riksgäldskontoret åter få i uppdrag att utreda, hvar byggnadsplats för riksdagshus kan erhållas. Jag kommer således för min del att yrka bifall till denna reservation dock med en liten förändring i första punkten. Jag har nemligen, såsom jag nu nyss yttrat, intet emot, att riksbankshus *ensamt* förläggas på Helgeandsholmen, och vill således föreslå, att de ord, som stå på 3:dje och 4:de raderna af punkten A), nemligen »dock icke den af motionären föreslagna», må utgå.

Jag yrkar således bifall till reservanternas förslag med nämnda förändring eller att kammarens beslut måtte blifva:

a) att åt fullmäktige i riksbanken uppdraga att för tillgängliga medel anskaffa en för bankens behof tillräcklig, centralt belägen tomt, äfvensom låta uppgöra ritningar med kostnadsförslag till en ny riksbanksbyggnad å den sålunda förvärfvade tomten att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas, eller, derest det icke låter sig göra, anskaffa sådan tomt, gå i författning om uppgörande af ritningar med kostnadsförslag till en byggnad för riksbanken å de tomter, den nu innehar, att likaledes underställas nästkommande lagtima Riksdags pröfning, för hvilka ritningar med kostnadsförslag kostnaden må bestridas af tillgängliga medel; samt

b) att åt fullmäktige i riksgäldskontoret uppdraga att låta utreda, hvar och huru lämplig byggnadsplats för nytt riksdagshus må kunna beredas, dock icke å Helgeandsholmen, samt låta upprätta ritningar med kostnadsförslag för nytt riksdagshus å den af dem lämpligast befunna byggnadsplatsen att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas, äfvensom gå i författning om upprättande af nya ritningar med kostnadsförslag för om- eller tillbyggnad af det nuvarande riksdagshuset att äfven för nämnda Riksdag framläggas; egande fullmäktige i riksgäldskontoret att af tillgängliga medel bestrida härför erforderliga kostnader.»

Jag anhåller, att herr talmannen ville derpå göra proposition; och tror jag för min del, att om detta blir Riksdagens beslut, så kommer den af mig omtalade historieskrifvaren i stället att säga: Slottets anblick var hotad, Helgeandsholmen var hotad; men en af Stockholms historias lyckodagar var inne — de blefvo räddade!

Herr Törneblad: Om jag icke kan lofva, att mitt anförande skall blifva kort, så beror det derpå, att jag har så mycket att besvara, hvilket jag räknar för en stor fördel i denna fråga.

Den föregående ärade talaren började med att beklaga, att ett förslag, som i fjor förkastades utan motivering, nu har återkommit, och han tillade dervid ett slags from önskan, att det skulle vara någon prescriptionstid för motioners återupptagande inom riksdagen. Hvad det angår, så tror jag, att det är och förblir en from önskan. Det lär väl icke heller varit så allvarligt menadt. Hvad åter angår den saken, att detta förslag kommit tillbaka, så ber jag få erinra derom, att det under diskussionen vid förlidet års riksdag uttryckligen anfördes såsom skäl mot förslaget, att det icke borde pröfvas af en Riksdag, hvilken, såsom det hette, egentligen var sammankallad

för att behandla en tullfråga, som dock aldrig framkom, och detta skäl upprepades mer än en gång. Också har den ärade talaren sjelf erkänt, att frågan hör till dem, som måste komma tillbaka, och derigenom gifvit vederläggning åt sitt eget inledande yttrande i detta fall.

Han har vidare sagt, att då förut blott *en* byggnad var föreslagen, så har man nu utan att anföra något bestämdt skäl därför föreslagit två byggnader. Men, så vidt jag kan förstå, har detta kommit sig deraf, att det just under diskussionen om det ursprungliga förslaget anmärktes, att det vore ett fel hos detta, att endast en byggnad ifrågasattes, och detta dels ur skönhetssynpunkt dels ur mera praktisk synpunkt. Ur skönhetssynpunkt därför, att riksbankshuset skulle taga sig illa ut såsom en tillbyggnad till riksdagshuset; ur praktisk synpunkt, därför att eldfaran derigenom skulle blifva större. Då detta är allmänt känt, har utskottet icke behöft anföra något särskildt skäl för den föreslagna förändringen.

Den ärade talaren påpekade ytterligare, att det kunde hafva varit skäl att sträcka skiftet ännu längre, äfven till kassan. Då det förut varit *ett* gemensamt hus och *en* gemensam kassa, så borde man nu ej blott hafva två hus utan ock två kassar. Det vore verkkligen något svårt, ty Helgeandholmstomtens upplåtande till byggnadsplats förutsätter dels stallets borttagande och uppbyggande på annat håll, dels holmens ordnande, så att det skulle blifva mycket svårt att fullständigt fördela de häraf föranledda kostnaderna på de två hus, som der skulle få rum. Medan jag är på tal om detta, ber jag få nämna, att just de nu anförda omständigheterna alltid utgöra ett mycket stort hinder för att förlägga riksbankshuset ensamt på Helgeandsholmen. Jag vill icke tala om dess något ensliga läge der, det må göra mindre, men säkert är, att om det skulle byggas der ensamt, så komme staten att förr eller senare få vidkännas alla kostnaderna för holmens ordnande blott för riksbankens skull, under det att staten nu får vidkännas dem för vinnande af två ändamål på en gång, hvarvid staten också har att till dem påräkna både riksbankens bidrag och det, som för ändamålet redan samlats, så att det blott är en mindre del, som ytterligare behöfver tillskjutas.

Den ärade talaren har vidare sagt: Hvem vet om icke en mera lämplig plats kan beredas för riksbanken, *när allt kommer omkring?* Men när inträffar detta? Det är just detta, som gör att frågan är så ytterst vigtig, ty för riksbanken gäller det att få en lämplig plats, icke »när allt kommer omkring» utan långt förut. Och för öfrigt om man skulle gå ut på sökande efter en sådan plats, så misstänker jag, att det lätt kunde hända, att småningom den ena platsen efter den andra eliminerades. Liksom det nu heter »blott icke på Helgeandsholmen» skulle det då komma att nästa gång heta, låt oss söka en plats, blott icke på Artilleriplanen och så vidare år efter år, till dess man kanske komme att stanna vid den sämsta, sedan den ena efter den andra af de bättre och lämpligare platserna eliminerats bort.

Vidare har den ärade talaren sagt, att det icke skulle vara så svårt att bygga riksbankens hus på dess nuvarande plats. Ja, det

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnader
för Riksdagen, riksban-
ken m. m.

(Forts.)

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksbanken m. m.

(Forts.)

vore visserligen icke någon öfvervinnelig svårighet, oaktadt jag misstänker, att grundläggningen der kommer att medföra lika stora om icke större svårigheter än på Helgeandsholmen, det ginge nog för sig, om platsen vore afröjd och fri. Men hvar skulle riksbanken vara under tiden? Ja, säger man, det kan byggas en del i sender. Detta går icke för sig, därför att då skadar man förslaget i dess helhet. Man kan icke uppgöra förslaget till en stor byggnad på ett ändamålsenligt sätt, om riksbanken under byggnadstiden först skall vara kvar i den del, som icke rifves, och sedan under dennas ombyggnad flytta in i den då färdigbygda delen. Men man säger ock, att lika så väl som ett större bolag kunnat få annan lokal under byggnadstiden, så kan ock riksbanken få det. Ja, det torde nog icke vara omöjligt, men helt visst kommer det att kosta mycket penningar, och om någon skulle fråga huru mycket, är jag rädd, att man finge gifva sig in på de osäkra beräkningarnas område. Väl kan det med stora kostnader gå för sig, men icke lika lätt som för ett enskildt bolag, i hvilket fall jag med förbigående af annat blott behöfver erinra om, att med riksbanken är förenadt ett sedeltryckeri, hvars tillvaro, beskaffenhet och läge i förhållande till riksbanken spelar den största roll och som nyligen efter åtskilliga olägenheter afhjelpande blifvit inredt på ett ändamålsenligt sätt.

Det har ock anmärkts att lösningssumman för bazarbyggnaden är för liten. Jag erinrar blott derom, att bazaren icke ligger på fri tomt. Det är äfven ganska möjligt, att kostnadsförslaget mycket väl kan lemna rum för åtskilliga besparingar, så att yttrandet härom i utskottsbetänkandet icke behöfver vara en reklam utan innefattar en nödig försigtighetsåtgärd, med afseende derpå att byggnadskostnaderna i Stockholm gått ned med så stor procent, att man icke kan jemföra ett förslag, uppgjort 1883 eller 1884, med de verkliga byggnadskostnaderna, som komma att utgå 1888—1889 och senare, då de sannolikt i alla händelser blifva ofantligt mycket mindre. Jag erinrar i detta afseende särskildt derom, att man på senare tid uppgjort plan för ett bolag, som skulle bygga för mycket billigt pris, och anser sig kunna bygga så billigt, att det äfven i nuvarande tid med dess låga hyror skulle löna sig att uppföra större byggnadskomplexer.

Hvad det beträffar, att ritningarna skulle pröfvas af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret och icke af Riksdagen, är jag den förste som beklagar, att det måst gå derhän. Jag erkänner nemligen gerna att fullmäktige, åtminstone i riksbanken, icke äro några estetici eller sakkunnige byggnadsmän, men jag är — med all respekt för Riksdagens begge kamrar — fullt öfvertygad derom att de förra, betraktade såsom beslutande myndighet i och för sig, i detta afseende likväl lemna ungefär lika god garanti så väl för det estetiska som för det sakkunniga i byggnadsväg, helst pröfningen af en ritning alltid blir mycket svårare i en stor församling än i en liten. Hvad det beträffar, att fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret icke skulle komma öfverens, så tror jag, att det mycket lätt låter rangera sig liksom det flera gånger under senare tiden skett, då fullmäktige varit tvungna att välja justitieombudsmans-suppleant,

så att något annat »liberum veto», än som skulle uppkomma af den ena eller andra framförda och med skäl styrkta åsigten, icke torde behöfva förekomma.

Vidare har man sagt, att på det förberedande möte, som i denna fråga hållits, opinionsyttringarna i allmänhet varit emot förslaget. Nu kan det sättas i fråga, om yttranden alltid böra räknas, jag undrar, om det icke är mera skäl att våga dem och isynnerhet de anförda skälen för eller emot; och hvad särskildt en af de åberopade sakkunnige beträffar, vill jag erinra derom, att, trots högljudda protester från hans sida, ordföranden med församlingens bifall ansåg sig böra fråntaga honom ordet, så att han icke ens fick fortsätta.

Man har nu talat om, att en särskildt sakkunnig »insändare» samt andra med honom uppträdt emot detta förslag. Jag skall icke inlåta mig i någon debatt derom, då jag antager, att vi från ett fullt kompetent håll i denna kammare skola få ett alldeles tillräckligt uttalande dels öfver det obefogade i de farhågor man hyst rörande grundens beskaffenhet och dels öfver den större lättheten att enligt detta förslag reglera vattenloppet.

De argument, som i senare delen af anförandet framstälts för att framhålla olägenheterna af förslaget, vill jag nu omnämna. Hvad då först artilleriplanen beträffar, så är den otvifvelaktigt en mycket vacker plats eller, rättare sagdt, *kunde vara* en mycket vacker plats, men huru vida artilleriplanen *nu* är vackrare än den skulle blifva, då det så mycket omtalade hofstallet förlagts dit, derom låter jag kammarens ledamöter sjelfva bilda sig ett omdöme. Jag nästan miss-tänker, huru detta omdöme skall utfalla.

Vidare har man sagt, att det ofvanför högt belägna slottet, som ter sig så imponant, skulle just derigenom nedtrycka riksdagshuset så att detta riskerar att, såsom en talare i andra kammaren, i fjor, uttryckte sig, likna en liten torparstuga i jernförelse med den stora herrgårdsbyggnaden. Men det är ju detta, som motståndarne till förslaget önska, nemligen att slottet icke skall på något sätt fördunklas af riksdagshuset, och hvad den andliga betydelsen af detta riksdagshusets läggande nedanför slottet angår, är jag öfvertygad, att hvarken Första eller Andra Kammaren behöfva frukta det ringaste för denna fara, utan att faran snarare skulle ligga deruti, att, såsom en talare sade, slottet skall lida mest af »anläggningarna på holmen». Hvad utlänningar beträffar, såsom egentligen fästade sig vid det kongl. slottet, är jag mycket glad öfver hvarje af dem uttaladt omdöme i detta afseende. Men tyvärr har det icke så sällan händt, att de i stället nämnt Mosebacke eller till och med Hasselbacken, och nu lär det vara faktum, att icke ens Mosebacke synes öfver allt i Stockholm, och det torde väl icke kunna hjälpas. Men den byggnad, hvilken, såsom det kongl. slottet, för den, som å stora segelleden nalkas Stockholm, och i alla händelser i stadens centrum, der utlänningarne vanligen hafva sin bostad, framträder så imponant, behöfver icke frukta att i främlingarnes ögon lida något, äfven om riksdagshuset skulle ligga såsom en pendant eller ett motstycke till detsamma. Men väl misstänker jag, att en och annan utlänning vid besök i kungagrafvarna i Riddarholmskyrkan frågar sig, hvad det mände

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksbanken m. m.
(Forts.)

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riks-
dagen, riksban-
ken m. m.

vara för en byggnad, som ligger inklämd bakom kyrkan, der våra historiska minnen äro förvarade, och kanske han till och med undrar öfver, att vi så stält vår framtid och vårt hopp i skuggan af den gamla kyrkan.

Det torde kunna sägas, att tvenne strömningar gå fram mot det ifrågavarande förslaget. Den ena är den *estetiska* eller kanske jag bör tillägga den estetiskt-doktrinära; den andra är den *praktiska*, som fruktar de stora kostnaderna och därför ryggar tillbaka för ett förslag, hvars omfattning i ekonomiskt afseende man ansett sig icke kunna beräkna. Dessa båda strömningar hafva försökt att förena sig med hvarandra. Men huru mycket den förra strömningen kan vinna af den senare, det behöfver man endast kasta en blick på reservationen för att fatta, ty i denna fins icke den ringaste grund för den förhoppningen, att Helgeandsholmen i framtiden skulle kunna blifva en skön och härlig plats, ordnad midt i stadens centrum, med parker och buskväxter. Reservationen betonar blott att, hvar man än må förlägga riksdagshuset, det icke får läggas på Helgeandsholmen, och det vill säga: Helgeandsholmen har ingenting att hoppas, så vida icke möjligen den skulle kunna hoppas af Stockholms stads offervillighet att för framtiden bli omskapad till en lustpark med eller utan dertill hörande attributer. Men denna offervillighet har så tagits i anspråk för andra, praktiska ändamål, att den idealistiska drömmen att, sedan man slagit ihjel det nu föreliggande förslaget, få se Helgeandsholmen, sådan man tänkt sig den i fantasien, hägrande såsom en lustgård, aldrig torde blifva verklighet. Bättre är det då att tillgodose ett erkändt behof för den ena af Sveriges statsmagter med en under densamma stäld institution, ett behof, som för hvarje år har växt, och som *måste* tillfredsställas och endast *kan* tillfredsställas på det sätt, att frågan icke är från år framskjutes. Ty att i den ena eller andra formen åter begära uppskof eller återremiss eller vidare utredning, betyder ingenting annat än afslag till nästa år, och alla föregående års erfarenhet har lärt oss, att hvarje afslag varit ett ytterligare uppskjutande af denna fråga, som *måste* lösas. Jag fruktar icke, att Stockholms stads historia skall på sina blad inrista såsom en barbariets dag den dag, då Helgeandsholmen blef använd till byggnadsplats för riksdagshus och riksbankshus. Orsaken hvarför Konstantinopels stormning af venetianarne och latinarne i historien inristats såsom en barbariets dag, var den att de skaror, som ryckte mot staden och plundrade den hade ämnat att göra ett *korståg*, men i stället stannade på halfva vägen.

Låt oss icke stanna på halfva vägen utan fatta beslut medan tid är, så att både riksdagen och riksbanken må få sin rätt!

Jag yrkar bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Friherre Leijonhufvud: Då jag haft förtroendet att vara ledamot af sammansatta stats- och bankoutskottet, anser jag för min pligt att yttra några ord i denna fråga.

Såsom vi alla veta, är anledningen till det nu föreliggande förslaget *dels* riksbankshusets eländiga tillstånd, *dels* ock behöfvet af ett

bättre ordnad och äfven bättre beläget riksdagshus. Hvad riksbanks-
huset beträffar, hafva bankofullmäktige upprepade gånger framhållit
dess brister, och sedan jag jemte öfrige utskottsledamöter på stället
tagit denna byggnad i närmare skärskådande, anser jag mig till ytter-
mera visso manad att här afgifva mitt vittnesmål om byggnadens
beskaffenhet.

Om man står vid husets förlängning i södra bankgränden och
ser upp på halfva fasaden, så går liksom en stark backe utför öfre
våningen. Ofvan på denna är sedermera en påbyggnad lagd, men
äfven der har redan en stark sättning egt rum. Går man in i bygg-
naden, ser man icke blott mellan hvarje fönster, hvaraf det ena lig-
ger kanske två till tre tum öfver det andra, utan äfven midt i fön-
stren stora sprickor, som från fasaden gått vidare in i byggnaden.
De strykas hvarje år igen, men öppna sig åter efter en kort tid.
De höga hvalfbågarne hafva äfven så stora sprickor, att man utan
svårighet kan sticka in en blyertspenna i dem. Allt detta bevisar,
att byggnaden oupphörligt sätter sig, hvilket har sin naturliga orsak
deruti, att de till grund använda pålarne ruttnat i öfre ändarne i
den mån de genom vattnets sjunkande blifvit utsatta för luftens in-
verkan, liksom förhållandet var med Ridarhuset för omkring 30 år
sedan. Men äfven i sydöstra hörnet och till och med i nordvestra,
der huset borde ligga på fast grund, äro på begge sidor stora spric-
kor, så att följaktligen huset sätter sig på alla kanter, på samma
gång dessa sprickor löpa in i byggningen åt alla håll.

Hvad eldfaran angår, måste jag bekänna, att den är högst be-
tydlig, dels derför att i följd af den stora sättningen eldrösten lätt
kunna brytas, dels, och i synnerhet derför, att huset är omgifvet af
smala gränder, af hvilken den norra vid uppmätning befunnits vara
i ena ändan endast 8 alnar och i den andra 10 alnar bred. Skulle
nu eldsvåda uppstå i huset midt emot, som är ett värdshus och så-
ledes ganska eldfarligt, så skulle brandservisen icke kunna reda sig
i denna smala gränd. På den andra sidan vid Österlånggatan ligger
äfven ett värdshus. Om ett af dessa hus skulle fatta eld, komme elden
ovilkorligen att kasta sig midt öfver gatan och hela nordvestra hör-
net af riksbankshuset blefve omgifvet af ett eldhaf, mot hvilket nä-
gon verksam hjälp från brandcorpsens sida icke kunde påräknas.
Verkan af detta på bankhuset skulle blifva, utom den direkta eld-
faran, äfven den, att murarne ytterligare skulle sätta sig och möjligen
remna. Kommer så eld in i sjelfva bankhuset, så är hvarje tanke
på räddning omöjlig med hänsyn till så väl de tränga gångarna, hvilka
äro stängda ganska tätt med jerndörrar, som icke äro lätta att
öppna och till hvilka nycklarne finnas i säkert förvar hos personer,
som först måste tillkallas, innan man kan komma in i huset, som de
små lokalerna, der dock värdepapper till ofantliga belopp äfvensom
stora quantiteter guld och silfver äro förvarade i längs väggarne
ställda jernskåp utan att vara omslutna af betryggande eldfasta hvalf.
Om i följd af hettan ett sådant jernskåp faller omkull, slår det säker-
ligen igenom trossbottnarne, och det vore fara värdt, att äfven de
svaga hvalfven icke skulle hålla.

Man har äfven satt i fråga att behålla bankhusets nuvarande

*Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riks-
dagen, riksban-
ken n. n.*

(Forts.)

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksban-
dagen, riksban-
ken m. m.

(Forts.)

plats och att på den delvis uppföra och inreda det nya bankhuset. Jag ansåg detta till en början visst icke omöjligt. Men när jag fått närmare kännedom om förhållandena, måste jag gifva bankofullmäktige rätt, att det icke i detta fall låter sig göra att rifva ned en del af bankhuset och under tiden använda den andra delen. Bankofullmäktige hafva visserligen därför försökt skaffa en annan lokal på något annat ställe, men resultatet blef, att de ansågo sig icke kunna det, och detta förstår jag ganska väl, ty svårigheten låg just uti att på samma gång få tillräckliga lokaler och utrymme för bankens verksamhet och en säker upplagsplats för de tunga jernskåpen, för hvilket ändamål erforderliga murade hvalf ingenstädes i hufvudstaden finnas att tillgå.

Den nya, nu föreslagna lokalen erbjuder, bland annat, fördelen af ett fritt läge nära sjön, hvarifrån sprutor lätt kunna bearbeta elden i händelse af ellsolycka. Dessutom skall den nya byggnaden få hvalfda rum att deri förvara alla värdehandlingar. I källare kan man deremot lägga värdemetallerna, guld och silfver, och de taga icke mycket rum, så att det är icke svårt att få hvalf för dem. Men värdepapper kunna icke med trygghet förvaras i källare, utan böra obestriddligen läggas in i hvalfda, öfver marken belägna rum.

Hvad det nuvarande riksdagshuset beträffar veta vi alla, hurn det är beskaffadt. Säkerligen har mer än en fått sin helsa rubbad till följd af dess små osunda lokaler. Sjelf har jag en ganska god helsa, men mer än en gång, då jag efter 23 till 24 graders hetta här inne måst utsätta mig för vinternattens kyla har jag haft känbara påföljder deraf. Dessutom äro med denna byggnad förenade åtskilliga andra olägenheter, som äro allmänt kända.

Man har frågat, hvarför vi föreslagit två byggnader på Helgeands-
holmen i stället för en. Skälet dertill var det, att mot det gamla förslaget anmärktes, att man måste fara en krokväg för att komma till riksbanken, som då skulle ligga bakom. Nu får den ett ordentligt och beqvämt läge med egen ingång från Drottninggatans utsträckning, tillräckligt utrymme, portar på alla sidor äfvensom fönster åt alla håll.

Det är sagdt, att man genom utfyllning af holmen på sydvestra delen skulle hindra vattenafloppet derstädes och förorsaka uppdamning. Det tror jag icke att man behöfver frukta, då den södra kanalen icke skulle blifva smalare än för närvarande; och på norra sidan, der vattnet faller i större massa, skulle det få ett betydligt större aflopp än nu. Icke heller behöfver man befara, att Mälaren skall få för stort aflopp, ty det är mycket lätt att hindra. Hvarje väg- och vattenbyggare vet nemligen, att, när man bygger en bro, man är beredd att göra pelarne så, att man mellan två pelare sänker en barriär och derigenom har i sin hand att modifiera vattenafloppet efter behag. På det sättet skulle Mälarens aflopp ändtligen blifva regleradt. Det skulle kunna ökas i händelse af högt vattenstånd i Mälaren och minskas, då man fruktade att Mälaren skulle falla för mycket. Det vore den naturligaste sak i världen.

Man har äfven ifrågasatt, att denna grundläggning skulle blifva ganska riskabel. Jag har i detta afseende rådfört mig med en fullt

kompetent och i sådana saker mycket erfaren person, chefen för Stockholms väg- och vattenbyggnader, och han förklarade, att det icke skulle möta större svårigheter att utföra detta arbete, än man redan öfvervunnit på många andra ställen i Stockholm; hvilket också kan intygas af vår gamle veteran här i kammaren, som gjort större verk än detta och byggt både vår sammanbindningsbana och centralstationen, som dock hvilat på mycket sämre grund än den, som här är i fråga, ty på Helgeandsholmen träffar man alltid fast grund, när man kommer litet längre ned.

Vidare har man talat om kostnaderna för hofstallet. Jag erkänner villigt, att dessa kostnader äro stora, men jag tror dock, att de kunna minskas, och hoppas äfven att så måtte ske, emedan jag tror, att Hans Maj:ts Konungen, när saken kommit så långt, icke skall blifva obillig i sina fordringar.

Herrar estetici vill jag påminna om, att Tessin föreslog att uppföra en byggnad, kanske af något mindre beskaffenhet, på Helgeandsholmen; och en annan man, nemligen Bengt Erland Fogelberg, yrkade att nationalmuseum skulle förläggas just derstädes, för hvilken äsigt äfven Balzar Cronstrand både skref och talade. Fogelberg var visserligen bildhuggare och icke arkitekt, men dessa konster äro beslägtade med hvarandra, så att han, som i Italien mycket sett och studerat, i alla fall torde vara mera kompetent domare än större delen af dem, som nu sysselsätta sig med föreliggande fråga.

Man har fruktat, att inlösen af bazaren, här föreslagen till 250,000 kronor, skulle blifva för dyr, emedan anspråken på ersättning skulle blifva vida större. Jag tror dock icke, att det skall blifva så farligt. Skulle icke bazarbolaget åtnöjas med det här föreslagna beloppet, så låta vi helt enkelt bazaren stå kvar några år; och blir väl riksdagshuset bygd, skall nog bolaget i följd af minskad trafik å Norrebro och andra omständigheter, som skola nedbringa bazarbyggnadernas värde, finna för sig bäst att så snart som möjligt gå in på skälig uppgörelse. Om icke annat, måste Stockholms stad tänka på att få snyggt der.

Man har klagat öfver att inga detaljer föreligga i detta byggnadsförslag. Detta är visserligen sant. Men det har icke varit lätt för utskottet att skaffa detaljer. Dessutom torde frågan i det afseendet vara, på grund af förut gjorda framställningar, tillräckligt utredd. För öfrigt anser jag att, hvad denna fråga angår, ju mera detaljer, desto flera anmärkningar, hvarför ock utskottet föreslår, att denna del af frågan skulle öfverlemnas till afgörande åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Visserligen skola fullmäktige icke gerna åtaga sig detta ansvar, men vi ansågo dock att riksdagen derigenom har mera garanti för att denna sak blir ändamålsenligt uppgjord, än om Riksdagens 400 ledamöter skulle med slutna sedlar afgöra frågan.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Herr Wallenius: Då frågan om nytt riksdagshus och nytt

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksban-
ken m. m.

riksbankshus åter förekommer till behandling i denna kammare, ber jag att i detta ämne få yttra några ord.

Jag har icke haft någon förkärlek för dessa byggnaders förläggande på Helgeandsholmen, och jag skall angifva några skäl för denna min åsigt.

(Forts.)

Såsom herrarne finna af den karta, som här är anslagen å väggen, är det omkring vestra delen af holmen, der riksdags- och riksbankshusen skola byggas, enligt verkställda undersökningar och borrningar, från vattenytan till fast botten till och med 67 fot. Går man åter några fot upp på holmen, så hafva der gjorda borrningar gifvit till resultat 16 å 18 fots djup till berg. Midt på holmen finnas inga borrningar; man kan således icke se, huru djupt der är till fast botten. Men den omständighet, att djupet till berg vid kanten af holmen och några fot på densamma är så olika, uppgående ända till 50 fot, antyder med säkerhet, att berget i holmens midt går upp i dagen, hvilket gör att byggnadernas grund delvis måste ligga på berg och delvis på pålar, hvilket erfarenheten visat vara osäkert, hvarpå äfven många fallfärdiga hus äro bevis nog. Skulle det deremot uppschaktas till berg för husens hela grund, då fullkomlig säkerhet vunnes, äfven der det är 67 fot till berget från vattenytan, så kan nog detta låta sig göra, ty ingenjörskickligheten och byggnadskonsten är stor i våra dagar, men härtill fordras stora penningesummor, som icke ens närmelsevis kunna beräknas, hvilka hvar och en vet, som sysselsatt sig något med byggnadsarbeten.

Vidare veta herrarne, att man ämnat bevara en så stor, öppen plats som möjligt mellan Norrbro och dessa byggnader. Man har talat om, att der skall blifva fri utsigt från Arffurstens palats till vestra delen af slottet, hvadan de tilltänkta byggnaderna ej få gå öster om en linie, dragen från façaden af Arffurstens palats åt Gustaf Adolfs torg till nordvestra hörnet af slottet. Detta gör, att dessa båda byggnader skola förläggas så långt vester ut, att de delvis icke komma på holmen utan ut i Mälaren åt Vasabron till. Jag anser att detta nog kan gå för sig, men utfyllningen af den delen af stränderna, der strömdraget är mycket starkt, kan dock vara förenad med ganska stora vanskligheter. Det *kan* visserligen gå för sig, men det kommer att blifva mycket dyrt.

En annan olägenhet af detta byggnadens utskjutande är, att byggnadsplatsen för dessa begge hus, riksdagshuset och riksbankshuset, icke blifver stor. Till följd af den mängd lokaler, som skola anordnas i dessa hus, blir hela byggnaden mycket hopträngd. Såsom herrarne veta, fordrar man numera, att plenisalarne skola gå i en halfcirkel, på det att de i akustiskt afscende må blifva tillfredsstäl- lande. Detta kan icke ske på annat sätt, än att dessa salar måste skjuta in uti borggården till byggnaden. Denna kommer att få formen af en rektangel med en öppen plats invändigt. Inne i denna öppna plats eller borggård måste nu plenisalarne inskjutas. Den Första Kammaren kommer då att ligga åt Gustaf Adolfs torg och Andra Kammarens sal kommer att vetta åt slottet. Dessutom finnes en stor midtelhall i byggnaden, omsluten af tvenne rätt upstående murar. Det rum, som blir upptaget i borggården i riksdagshuset gör,

att det blir svårt att få in någon dager. De lokaler, som skola ligga åt borggården, blifva mörka, ty de erhålla endast sekundärt, ja till och med tertiärt ljus, hvilket naturligtvis icke kan befördra trefnaden. Platsen bör vara så stor att man uti plenisalarna kan få ljus från sidorna, hvilket naturligtvis är det fördelaktigaste, ty man kan väl icke vara nöjd med en byggnad, der de flesta lokalerna äro mörka och der man icke kan få ljus annat än genom taket. Enligt min tanke är således denna plats högst olämplig. Då man i synnerhet skall kosta så många millioner på denna byggnad bör man åtminstone hafva den förhoppning, att man skall få ett hus af den ypperligaste beskaffenhet, hvilket icke blir förhållandet på denna plats.

*Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnader
för Riksdagen, riksbanken m. m.*

(Forts.)

En annan utaf mina betänkligheter är äfven den, att då man skall bygga på Helgeandsholmen, komma en mängd andra byggnadsfrågor i släptåg. De kunna snart sagdt icke räknas. Det är hofstall, badinrättning, bazar m. fl. och dessutom sjelfva holmens ordnande, hvilket icke är taget i betraktande. Detta är visserligen till en del gjordt i förslaget, men det är många andra byggnader, som återstå, sasom t. ex. den långa kajen, som det nu heter att Stockholms stad skulle bygga; men komma vi en gång så långt, få vi nog taga äfven kajen på vår lott.

Utskottet säger, att byggnadskostnaderna icke få gå till mer än 6,400,000 kronor. Jag frågar då: kan detta vara utskottets fullkomliga allvar? Har man en gång börjat att bygga, nog får man väl fullborda det, äfven om det kostar flere millioner mer än som är föreslaget.

Jag har förut varit med om att bygga plenisalarna, här utanföre åt Mälaren till, enligt professor Jakobssons förslag. Det är ett förslag, som jag gerna omfattar. Vi hafva nemligen här en fast grund, bestående, enligt gjorda borringar, af berg från 3 å 4 ända till 20 fot under jordytan. En sådan grund blir ju icke så dyr. Utgifterna för plenisalarnes utbyggnad här och det gamla riksdagshusets försättande i ypperligt skick skulle naturligtvis blifva en småsak emot den kostnad, som uppstår på Helgeandsholmen. De skulle belöpa sig på sin höjd till 7 å 8 hundra tusen kronor, för hvilken summa man då skulle få ett tidsenligt riksdagshus. Denna sak kan dock icke numera tänkas på, men detta förslag är så billigt, att ett par års räntor på det kapital, som skulle nedläggas på Helgeandsholmen, vore nog att göra en sådan förändring. Äfven om dessa åtgärder vore provisoriska, skulle betydlig vinst deraf uppstå genom räntebesparingar på byggnadskapitalet på Helgeandsholmen. Att fortfarande vistas i dessa tränga plenisalar utan att under 7 å 8 års tid i någon mån förbättra dem, blir nog mycket svårt för oss, men enligt det perspektiv, som nu uppstås, skulle vi så länge få vänta på den tilltänkta herrligheten på Helgeandsholmen. Jag skulle när som helst vilja vara med om att bygga här ute, äfven om vi om ett tjog år skulle blifva nödsakade att bygga ett nytt riksdagshus på något annat ställe, men jag vill för min del att riksdagshuset, då det skall flyttas härifrån, förläggas till en plats, der det kan byggas enligt tidens fordringar och icke blifver trångt och hopgyttradt. Väljer man en sådan plats, skulle man på samma gång komma ifrån många vidt-sväfvande olikartade byggnadsfrågor.

Ang. upp-
förande a Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, rikshan-
ken m. m.

(Forts.)

Jag har hört talas om, att riksbankens hus är af en mycket dålig beskaffenhet, så att bankofullmäktige icke kunna sofva lugnt en enda natt. Huru skola de då kunna stå ut med detta elände ännu i 7 å 8 år! Den ena uppsättningen efter den andra af fullmäktige kommer på detta sätt säkerligen att försvinna. Jag antager att det dåliga vitsord, som riksbankshuset fått, och de öfverhängande faror, som med detta hus nu äro förenade, må vara en maning att för riksbanken genast uppsöka en annan och bättre plats och så fort som möjligt flytta banken dit. Det vore väl märkvärdigt, om icke i Stockholm skulle finnas en annan plats än Helgeandsholmen, som skulle kunna för detta ändamål användas. Så väl skandinaviska kreditaktiebolaget som enskilda banken hafva ju blifvit förlagda på platser, som hafva centrala lägen med stor trafik, och jag antager att det icke vore omöjligt att äfven för riksbankshuset få en lämplig plats, t. ex. i närheten af Börsen. Jag vill nu icke inlåta mig i någon tvist om den plats, der riksbanken nu är belägen. Det är ju en synnerligen stor tomt, cirka 230 fot bred och 240 fot lång. Med anordnandet af till och med 60 fot breda gator på ömse sidor om ett nytt riksbankshus på bankens gamla tomt kunde det dessutom blifva godt utrymme för bankhuset. Detta lär emellertid, såsom vi hört, icke kunna gå för sig. Såsom det nu är, kunna tjufvar taga bort våra medel, och det finnes icke någon möjlighet att bevara de i banken befintliga valutorna under byggnadstiden, om bankhuset uppföres på denna tomt! Då vi således icke kunna bygga på denna tomt, så låt oss söka upp en annan, så att den ångest, som nu förefinnes hos bankofullmäktige, må försvinna.

Då jag nu anfört min ståndpunkt i denna fråga och de betänkligheter jag hyser i afseende på dess realiserande och då jag fruktar att dessa millioner, som nu äro föreslagna, kanske komma att betydligt ökas innan vi hinna ifrån denna byggnadsfråga, med dess mångfald af bihang, så förenar jag mig med den talare, som yrkade att denna för riksdagen så viktiga fråga måtte blifva löst så snart som möjligt, och att riksbanken måtte flyttas från sin nuvarande olämpliga och farliga plats till en annan bättre och fördelaktigare. Det kan ju hända, att man icke i Stockholm kan uppleta någon annan plats för riksdagshuset än t. ex. Artillerigården eller Skeppsholmen, men der kan man då få bygga i sådant omfång, att huset blir beqvämt och ändamålsenligt.

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Herr Beijer: En bland de invändningar man gjort emot riksdags- och riksbankshusets förläggande på Helgeandsholmen har varit, att grunden vore dålig, och att det skulle blifva så oskäligt dyrt att, med full säkerhet, uppföra huset på denna plats. Då jag varit chef för statens jernvägsbyggnader och varit med om byggandet af sammanbindningsbanan genom Stockholm, der flera byggnadsfrågor förekommo, tager jag mig friheten att lemna några upplysningar i detta ämne.

Jag ber då att till en hörjan få nämna, att bron öfver Riddar-

holmsfjärden hvilat på bropelare som, äro grundlagda på ett djup der fast botten påträffades först på 120 fot under vattenytan, och vattendjupet var 70 fot. Dessa isolerade pelare hafva stått sig särdeles bra och hafva under tiden icke visat någon sättning, ehuru bron är, såsom vi ju alla veta, ständigt utsatt för våldsamma skakningar af de öfverfarande bantågen. Vi hafva vidare vårt centralstationshus, en ganska ansenlig byggnad med en längd af 500 fot och en bredd af 60 fot, som är bygd till största delen på dybotten hvars djup är omkring 50 fot. Kostnaden för denna grund har uppgått till omkring 120,000 kronor, i hvilket belopp kostnaden för sockeln är inberäknad.

Nu är det fråga om att lägga en byggnad på Helgeandsholmen. Der har man en fast bergbotten, hvilket de gjorda borrhningarna utvisat, och om detta icke varit förhållandet hade icke någon Helgeandsholme existerat, utan blifvit bortsköljd af strömdraget. Jag anser därför att hvarken grundläggningen till byggnaden eller farorna för vattenafloppets inskränkning äro något att fästa sig vid eller böra hafva afgörande inflytande på denna fråga. Att grunden blir dyr, det är gifvet, men icke kommer den att kosta millioner, som man här velat påstå. Ett vilkor bör dock uppställas, då en sådan grundläggning skall åstadkommas, och det är att arbetet icke får lemnas åt någon entreprenör, ty man kan icke på förhand bestämma sättet, hvarpå grundläggningen bör verkställas. Det bör öfverlemnas åt en duglig och och erfaren mgeniör att utföra detta arbete, då kan man vara fullt säker att det sker med den största möjliga omsorg.

Om den estetiska sidan af denna sak vill jag icke yttra mig, då jag icke rätt gerna talar uti ämnen, som jag icke anser mig kompetent att bedöma. Jag är därför af den åsigt, att man icke bör fästa något afseende vid de praktiska svårigheter, som här framhållits, och jag anser, att när man vill föra upp en byggnad sådan som denna, bör den ligga der den blir bäst belägen. Man får icke välja platsen hvar som helst. Det kan väl icke bestridas, att icke Helgeandsholmen är den bäst belägna platsen både för ett riksdags- och ett riksbankshus.

När man talar om svårigheten att få en god grund på Helgeandsholmen för riksbankshuset, ber jag att få anmärka en grundläggning, som torde blifva mycket svårare, och det är den, som skulle erfordras för uppförandet af ett nytt riksbankshus på den plats, der det gamla fallfärdiga huset är beläget och att göra detta på så sätt, att man delvis uppförde det nya huset och under tiden begagnade delar af den gamla byggnaden för riksbanksrörelsens bedrivande. Detta anser jag vara, om icke omöjligt, så i alla fall mycket äfventyrligt och kostsam.

Man har vidare talat om en ytterligare utredning i denna fråga. Ja, jag tycker för min del verkligen, att den redan är tillräckligt utredd. Jemför man denna byggnadsfråga med den nyss omtalade sammanbindningsbanan, hvilken ju hade en ganska stor omfattning, så tro icke, mine herrar, att den frågan var bättre utredd, än denna nu är. Den var icke och kunde icke utredas fullständigare. Rikets

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er, för Riks-
dagen, riksban-
ken m. m.
(Forts.)

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnader
för Riksdagen,
riksbankens m. m.
(Forts.)

ständer beslutade helt enkelt att bygga en sådan bana, och öfverlemnades sedan detaljerna åt dem, som skulle verkställa arbetet. Att nu draga ut på tiden och försöka leta upp den ena platsen efter den andra, det anser jag icke vara nödvändigt eller riktigt. Då man nu fått en så välbelägen plats som Helgeandsholmen, och då så många förslag (jag tror de äro 9) redan blifvit framlagda, anser jag att något ytterligare uppskof icke är af behovet påkalladt, hvarför jag, på grund af hvad jag nu anfört, anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Hedlund: Jag skall be att få sammanfatta hvad som synt mig, efter moget öfvervägande hit och dit, vara i denna sak dels visst och dels ovisst eller med andra ord dels tillfredsställande och dels otillfredsställande.

Hvad som synt mig vara visst är, att staten bör tillegna sig Helgeandsholmen, vare sig för det ena eller det andra behovet, vare sig för riksbankens hus eller för riksdagshuset eller för båda tillsammans. Hvad som vidare är visst det är, att vi behöfva ett nytt hus för riksbanken. Jag tror att det är en högst betänklig sak att längre fortfara med det gamla riksbankshuset, detta kanske mindre med hänsyn till herrar bankfullmäktiges goda sömn, på hvilken jag dock visserligen fäster stort afseende, men för de verkliga faror, som ligga i dessa svaga penningehalf, och de obehämligheter, som äro förenade med den plats, der bankens byggnader nu äro belägna. Detta synes mig vara visst.

Oviss deremot, eller otillfredsställande, anser jag vara den plats, dit man ifrån Helgeandsholmen vill förflytta det kongl. stallet. Hvar och en som gått Strandvägen och sett, huruledes öfver det låga arsenalshuset höjer sig vackert den bakom liggande höga kyrkokupolen, och som sett den vackra vidsträckta planen i öfrigt, kan icke annat än med vemod tänka på, att denna del af vår hufvudstad skulle komma att hysa en rad af stallbyggnader, huru prydligt dessa än må uppföras. Jag vill i förbigående säga, att, enligt min tanke, denna plats vore den lämpligaste för ett nytt riksdagshus.

Det synes mig vidare antagligt, att riksbankshuset läggas på Helgeandsholmen, i all synnerhet då man tager hänsyn till den bro, som i Drottninggatans förlängning skulle gå öfver strömmen till holmen, hvarigenom banken finge ett godt och bekvämt läge. Det är deremot ovisst, huru vida det vore lämpligt att dit förlägga riksdagshuset, vare sig i samband med riksbankshuset eller genom en gata åtskildt från detsamma. De närmare skälen därför vill jag icke besvara kammaren med att repetera, då de flere gånger blifvit i pressen uttalade och äfven här i denna kammare omnämnda.

En sak synes mig ytterligare vara ganska viss, och det är, att det nuvarande riksdagshuset väl icke kan anses lämpligt för den svenska representationen. Jag anser att vår representantförsamling bör vara värdig en vacker och välbelägen byggnad, så inredd att ledamöternas helsa icke sättes på spel. Hvar deremot detta riksdagshus skulle förläggas, det är en öppen fråga.

En annan omständighet, beträffande kongl. stallet, är den, att

jag icke kan förstå, hvarför icke Konungens och Kronprinsens stall kunna förennas inom samma byggnadskomplex. Vi veta ju att Kronprinsens stall utgör en ganska ruslig byggnadskomplex, belägen vid norra ändan af Vasabron. Detta är en mycket dyrbar byggnadstomt, hvilken staden helt säkert skulle inlösa till ett rätt betydligt belopp.

*Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnader
för Riksdagen,
riksbanken m. m.*

(Forts.)

Då vi tala om tomter ber jag få nämna, att artilleriplanen, enligt hvad för mig uppgifvits, skulle vid försäljning, efter nu gällande tomtpris, betinga ett belopp af omkring 2 å 3 millioner kronor.

Beträffande sjelfva grunden och dess beskaffenhet på Helgeandsholmen tillåter jag mig icke att fälla något omdöme, men efter den siste ärade talarens anförande och med den rika erfarenhet han eger, böra alla farhågor i detta fall vara undanröjda.

Att, såsom här äfven talats om, på pålar bygga ut en del af holmen, och förstärka densamma, synes mig dock, efter den erfarenhet man i detta afseende har från Göteborg, vara en högst vanskelig sak, så vida detta arbete icke skall göras på ett mycket dyrbart sätt. Kostnaden är i alla fall hvad jag minst fäster mig vid, ty nog måtte väl Sveriges rike hafva råd att bereda både sin representation och sin riksbank fullt lämpliga lokaler, som för kommande tider skola vittna om våra dagars kulturståndpunkt i arkitektoniskt afseende, utan att behöfva se på en eller annan million kronor. Det synes mig vidare vara skäl att åt bankofullmäktige uppdraga att för den föreslagna summan, uppgående till något öfver 1 million kronor, tillegna sig den plats, som nu är föreslagen för riksdags- och riksbankshuset äfvensom att inlösa bazarbyggnaden på billigast möjliga vilkor, då utan tvifvel dessa byggnader böra borttagas i förening med de öfriga. Denna summa bör väl icke vara afskräckande. Nya ritningar för riksbankshuset böra vidare uppgöras till nästa riksdag, och gerna, om man finner lämpligt, platsen för ett riksbankshus bestämmas på Helgeandsholmen. Frågan om kongl. stallets flyttning anser jag deremot böra uppskjutas till dess man finner en lämplig plats för detsamma, och under tiden må man taga i öfvervägande, huru vida icke Konungens och Kronprinsens stall kunna förenas, om hufvudstaden erbjuder en antaglig köpeskilling för den tomt, der Kronprinsens stall nu är beläget. Sammanfattar jag nu allt detta uti ett förslag, skulle detta hafva följande lydelse:

a) att åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret uppdraga att för tillgängliga medel tillegna sig Helgeandsholmens tomter till de af utskottets flertal föreslagna belopp äfvensom låta uppgöra fullständiga ritningar och kostnadsförslag till en ny riksbanksbyggnad å den sålunda förvärfvade tomten, att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas, för hvilka ritningar med kostnadsförslag kostnaden äfvenledes må bestridas af tillgängliga medel; samt

b) att åt fullmäktige i riksgäldskontoret uppdraga att låta utreda, hvar och huru lämpliga byggnadsplatser för nytt riksdagshus samt nytt hofstall, omfattande äfven H. K. H. Kronprinsens stall, må kunna beredas, samt låta upprätta ritningar med kostnadsförslag för dessa byggnader å de af dem lämpligast befunna byggnadsplatser,

Ang. upp- förande å Helgeandsholmen af två byggnader för Riksdagen, riksbanken m. m. att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas, egande fullmäktige att af tillgängliga medel bestrida härför erforderliga utgifter.

Här kan den invändningen göras, att planeringen af Helgeandsholmen måste uppskjutas, enär det första, som bör göras, skulle vara att bygga ett nytt hofstall. Jag föreställer mig, att detta uppskof icke kan blifva så stort, emedan det fordras en lång tid att undanrödja de för ändamålen umbärliga byggnader, som ligga på holmen, och göra den grundläggning, som är nödvändig för riksbankshuset. Jag föreställer mig att det icke kan ligga någon synnerlig fara uti ett uppskof, men deremot finnes det en fara, som är större, och det är att här fatta ett beslut, som kanske kan medföra betänkliga följder. Jag har en särskild grund för denna farhåga i den omständighet, att jag tror att förslaget uti Andra Kammaren möter ganska mycket motstånd. Jag tycker att det skulle vara synnerligen oangenämt att sätta utgången af en så vigtig fråga som denna på en gemensam votering.

Jag vill naturligtvis icke nu anhålla om proposition på mitt förslag, så vida det icke röner något understöd från kammaren, och jag gör icke heller något yrkande, men jag har velat anföra detta, anseende mig likväl oförhindrad att, derest icke något jemkningsförslag kan vinna framgång, lemna min röst för det nu föreliggande förslaget.

Herr Björnstjerna: Det torde tillåtas mig att kasta en hastig blick på halten af de vapen, som frågans motståndare använt för att hindra förslagets antagande och i hvilket syfte några artiklar gått, hvilka i går och i dag stått att läsa uti en af Stockholms mest ansedda tidningar, och af hvilka artiklar jag fruktar, att åtminstone en gjort ganska mycken skada.

Då så vidlyftiga artiklar, omfattande många detaljer, framkommit så i sista stund, måste man misstänka, att derunder ligger en önskan att undandraga sig kritik och en afsigt att genom öfverrumpling vinna hvad man ej kunnat ernå i öppen strid. Då det för mig i anseende till tidens korthet varit alldeles omöjligt att på annat sätt besvara dessa artiklar, hoppas jag nu med herrar tidningsreferenters tillhjälp få mitt svar till allmänhetens kännedom, och jag skall därför försöka uttala mig så tydligt som möjligt.

Den artikel, jag företrädesvis äsyftar, är undertecknad af en ansedd arkitekt, F. Ö. Lindström, och han angifver sjelf, att han var blaud dem, som deltog i den för ritningar och förslag till ett riksdags- och riksbankshus å Helgeandsholmen år 1873 utsatta täffingen, och att han då vann ett af de två pris, som utdelades. Dessa hans ord göra, att man tror sig böra fästa tillit till hans uttalanden samt anse honom såsom en auktoritet i ämnet; man kan icke föreställa sig, att en sådan man icke tagit noga kännedom om det förslag, som nu föreligger. Jag skall icke besvåra kammaren med att genomgå de mångfaldiga origtigheter, som förekomma i denna artikel, hvilken redan af en talare i kammaren blifvit åberopad emot förslaget, utan endast till granskning upptaga tvenne punkter deraf, som äro af större betydelse, och jag anser mig så mycket hellre kunna göra detta

som jag på samma gång besvarar många invändningar, hvilka ofta göras mot förslaget.

Herr Lindström säger: »Min åsigt är således att man, huru man än bär sig åt, icke kan bygga ett lämpligt riksdagshus på Helgeandsholmen, och icke bankhus heller, så vida man ej beslutar sig för att lägga ensamt det sistnämnda dit. Herr öfverintendenten Zettervall är naturligtvis af annan mening, men rigtigheten af denna har han icke bevisat. Han har icke gjort upp några planritningar, och ensamt efter en situationsplan kan man icke döma.» Att sluta häraf, tyckes herr Lindström hafva hemtat alla sina underrättelser från de knapphändiga upplysningar, som kunnat meddelas under ett kort aftonsammanträde å hôtél Rydberg. Det är endast hvad der uttalats, som han åberopar, då han förklarar, att inga planritningar äro uppgjorda. Jag ber då att få hänvisa till den af Kongl. Maj:t tillsatta bygnadskomitén och dess arbeten, hvilka tyckas för artikel-författaren hafva varit fullkomligt okända. Der finnas, såsom herrarne veta, noga utarbetade planritningar till alla våningar i riksdagshuset, hvars storlek blifvit af komitén bestämd på det sätt, att alla erforderliga lokalers golfyta beräknades och efter en lämplig plan förlades i de olika våningar, som riksdagsduset afser att inrymma. Denna golfyta var mycket stort tilltagen, mycket större än någonsin förut blifvit ifrågasatt. Såsom exempel vill jag endast framdraga, att man beräknat till Första Kammarens samlingssal en golfyta af 6,500 qvadratfot, under det denna sal, der vi nu befinna oss, endast innehåller omkring 2,000 qvadratfot. Andra Kammarens samlingssal har upptagits till 8,000 qvadratfot, och dess samt Första Kammarens kanslilokaler till 3,600 qvadratfot vardera. För konstitutionsutskottet är utrymmet beräknadt till 2,000 qvadratfot, för statsutskottet till 4,000 qvadratfot, för bevillningsutskottet till 2,000 och för lagutskottet till 1,500; dessutom finnas lokaler för särskilda och tillfälliga utskott 8,400 qvadratfot, tryckeriexpedition 2,000 qvadratfot o. s. v. Alla mått äro mycket stort tilltagna. Ingen af komiténs ledamöter har ansett, att utrymmet var för smått tilltaget; deremot ansåg en reservant, att måtten voro alldeles för stora. När nu alla dessa beräkningar blifvit uppgjorda, lades den sålunda tillkomna normalplanen för ett riksdagshus in på alla de tomter, hvilka ifrågasatts för riksdagshusets byggande. Den är hvarken större eller mindre på Helgeandsholmen än på något annat ställe. Af situationsplanen hafva herrarne kunnat se, att riksdagshuset får mycket väl rum på Helgeandsholmen, oaktadt herr Lindström påstår att sådant är omöjligt.

Dernäst säger samme författare: »De sammanlagda kostnaderna för nytt hofstall å Artilleriplanen och för riksdags- och riksbankshus å Helgeandsholmen skola uppgå till 6 millioner. Men detta visste frågaren förut, och det visste litet hvar. Men någon verklig utredning, någon grund för denna beräkning, det ville man öck veta. Hvad Helgeandsholmen vidkom, så fick man också det. Herr generalen upplyste nemligen, att kostnadsförslaget var uppgjort efter *kubikberäkning af hela byggnadsmassan*». Som jag står den åberopade talaren mycket nära, kan jag meddela det han upplyst, att,

*Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksbanken m. m.*

(Forts.)

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af trä byggna-
der för Riks-
dagen, riksbän-
ken m. m.

(Forts.)

hvad grunden och ordnandet af holmen jemte stränderna beträffar, noggranna kostnadsberäkningar äro uppgjorda, men för sjelfva byggnaderna öfver grunden kunde naturligtvis icke någon annan kostnadsberäkning uppgöras än efter kubikfot, då icke ritningar finnas till dessa byggnader. »Man skall verkligen», fortfar författaren, »vara bra naiv för att komma fram med slikt. För att beräkna kostnaderna för byggnader af helt ovanligt byggnadssätt, så väl till konstruktion som inredning och utstyrelse, och derjemte af sådana arbeten som kaj- och brobyggnader, fyllningsarbeten, afskarning af utskjutande stränder, planteringar, vattenkonster, statyer m. m., begagnas här samma slags genvägsregler, som användas för helt vanliga byggnader, då man vill i en hastig vändning veta, hvaråt ett företag ungefärligen kan peka.» Emellertid torde herrarne finna, att, både i komiténs betänkande och i motionen, för dessa omkostnader, nemligen för grundläggning och platsens ordnande, ett belopp af 1,863,000 kronor, allt noggrant upptaget för hvarje post särskildt uppförts, hvartill kommer kostnaden för bankhusets grundläggning, 175,000 kronor. För byggnaderna ofvan jord upptogs förlidet år i Kongl. Maj:ts proposition 2,922,000, eller i det närmaste 3 millioner kronor. Samma beräkning är nu bibehållen. När man undersöker, huru herr Lindström sjelf beräknar kostnaderna i det af honom omförmälda prisbelönta förslaget, skall man finna följande. — Jag hemtar mina uppgifter från statsutskottets betänkande n:o 59 vid 1881 års riksdag, hvilket har till bilaga en redogörelse, afgifven af den af riksgäldskontoret tillsatta komitén för undersökning af de då föreliggande byggnadsförslagen. — Man finner der, att i herr Lindströms förslag för byggande på Helgeandsholmen af både riksdags- och riksbankshus beräknas af honom kostnaden till 1,470,000 kronor. Han beräknade för hela denna stora byggnad, som är större än den nu ifrågasatta, endast 1,470,000 kronor, under det i detta nyss nämnda, af honom klandrade förslag endast för byggnaderna ofvan jord beräknas nära 3,000,000 kronor och för grundläggningen m. m. 1,860,000 kronor. Men hvad hände? De sakkunnige, som tillsattes för att granska dessa förslag, förklarade, att herr Lindströms förslag var för lågt beräknadt, eller till 40 öre kubikfoten. Han hade verkligen just beräknat på det sätt. han nu klandrar, och hvilket enligt hans utsago icke kan användas i fråga om sådana byggnader som ett riksdagshus. Kostnadsberäkningen var, såsom sagdt, gjord efter 40 öre kubikfoten, då enligt de sakkunniges utsago utförandet sannolikt icke kunnat ske under 65 öre kubikfoten: en felräkning, som belöper sig till 940,000 kronor. eller omkring två tredjedelar af det af honom framlagda kostnadsförslaget.

Sådan är, mine herrar, den som så lättsinnigt bryter stafven icke blott öfver komitén, utan särskildt öfver en så framstående man som öfverintendenten Zettervall. Han tillägger på slutet: »Det finnes dessutom många andra begåfvade och väl meriterade arkitekter i hufvudstaden. Men, så vidt jag vet, finnes det icke mer än en, herr Adler, hvilken i denna fråga lyser samma åsigt som herr Zettervall.» Vi hafva dock här i afton haft nöjet höra tvenne så framstå-

ende fackmän som friherre Leijonhufvud och herr Beijer, hvilka äfven omfattat samma åsikter i denna fråga.

Jag öfvergår nu till artikeln i dagens tidning, der en insändare, som till alla delar instämmer i herr Lindströms åsikter, säger sig vilja meddela upplysningar om, huru det ofta åberopade Tessinska förslaget till Helgeandsholmens ordnande sett ut. Han gör det på följande sätt: »Nämnda plan upptager bland annat hela Helgeandsholmen, Norrbro och en annan bro, motsvarande nu varande gamla Norrbro, sträckande sig från slottet öfver holmen till Norr. Midtelpartiet af holmen, begränsadt af de båda broarne samt af tvenne dem sammanbindande strandvägar, upptages af en öppen fyrkantig gård, omgifven på tre sidor af låga byggnadslängor samt på den fjerde (mot Norrbro) af en skiljemur, endast genombruten af en port.» Detta förslag af Tessin hänger här ute i gången, så att man lätt kan öfvertyga sig om huru vida insändarens påstående är riktigt.

Man ser der, att platsen på de båda sidorna längs stränderna är omgifven af låga byggnader, men på den tredje sidan, eller just på den bakre delen af holmen, der riksdagshuset är föreslaget att ligga, är en så kallad rännarebana uppförd, hvilken äfven synes i genomskärning. Af denna sistnämnda ritning kan man se, att denna rännarebana skulle vara 72 fot hög, eller ungefär samma höjd, som nu är föreslagen för riksdagshuset, och den går, liksom detta, tvärt öfver hela holmen. Äfven denna artikel bidrager således till att visa, hvilka vapen man använder mot det föreliggande förslaget.

En tredje insändare är mycket bekymrad, emedan man vid strändernas reglering skulle genom utfyllning vesterut möjligen minska affloppet genom lilla Norrström, hvilket icke skulle gå an, därför att strandegarne vid Mälaren skulle sätta sig deremot. Men han har lika stora bekymmer för de olägenheter, som skulle blifva en följd af stora Norrströms utvidgande, ty derigenom skulle Stockholms stad blifva lidande. Derför måste allt fortfarande förblifva precis som det nu är; man får icke minska en tum på den ens sidan eller öka aldrig så litet bredden på den andra, ty då duger det icke! Jag begagnar tillfället att fästa uppmärksamheten på, att utom andra fördelar vinnes just genom antagande af detta förslag utsigt att få ett slut på den gamla tvisten mellan Stockholms stad och strandegarne kring Mälaren, ty när man skär af det utskjutande nordvestra hörnet af holmen, hvarigenom strömmens bredd på detta ställe ökas med 50 procent, kan detta, efter hvad jag hört af sakkunnige personer, göras så, att stranden bildar ett sluttande plan, som vid högt vattenstånd medgifver ett obehindradt afflöde, men när vattnet sjunker, blir deremot affloppet trängre, så att den befarade sänkningen af Mälarens vattenyta förekommes. Detta är ju således en ytterligare fördel, som vinnes genom förslagets antagande, att den gamla tvistefrågan blir undanröjd.

Hvad friherre von Krämers anförande beträffar, är jag glad att i en punkt kunna dela hans åsikter, nemligen att det finnes en lämpligare plats för hofstallet än den nu ifrågasatta på Artilleriplanen, nemligen platsen mellan centralstationen, gasverket och Klara sjö. Denna har jag sjelf i en reservation till komiténs betänkande före-

*Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnader
för Riksdagen, riksbun-
ken m. m.*

(Forts.)

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnader
för Riksdagen,
riksbanken m. m.

(Forts.)

slagit och jag har anledning tro, det Kongl. Maj:t ämnat föreslå densamma förlidet år, men förslaget föll derpå, att jernvägsstyrelsen förklarade platsen outhärlig för dess behof. Skulle det vara möjligt att erhålla denna tomt, så vore detta vida fördelaktigare, ty afståndet derifrån till slottet blefve endast omkring 3,000 fot, då deremot Artilleriplanen är omkring 4,500 fot eller en half fjerdedels mil afståelsen från slottets borggård. Handstallet vid slottet blefve måhända då öfverflödigt. Det har mycket klandrats, i synnerhet af den siste talaren, att man nu vill använda Artilleriplanen till att der förlägga hofstallet, hvilket skulle i hög grad blifva vanprydande. Men när i stället för de nuvarande byggnaderna, hvilka jag icke kan anse vara sköna, den nya stallbyggnaden kommit dit, föreställer jag mig att äfven denna skulle blifva en vacker plats, mycket vackrare än hvad den nu är. Ritningar till nytt hofstall voro här synliga några ar sedan, och de visade en ganska storartad byggnad. De boställen, som dit skulle förläggas, bidraga visserligen till förslagens fördyrande, men genom detta stora boställshus, förlagdt mot Nybroviken, skulle byggnaden blifva lika pryddig som någon annan vid strandvägen, och skulle, sedan platsen framför blifvit befriad från nuvarande ruskiga byggnader samt på ett lämpligt sätt ordnad och planterad, väsentligen bidraga till hufvudstadens försköning. Att en stallbyggnad skall vara ful, är alldeles icke nödvändigt, och jag vädjar i detta hänseende till de herrar i kammaren, som varit i Köpenhamn. De kunna säkerligen erinra sig, att Kristiansborgs slott, från framsidan sedt, var en tung och ful byggnad, men baksidan var mycket vacker, just derigenom att stallet låg der bygd i halfeirklar med sitt ridhus, det hela sammanbundet genom kolonnader; det var en mycket smakfullare och mer tilltalande taffa, än hvad den stora facaden kunde erbjuda.

En talare, friherre Leijonhufvud, ansåg, att man kunde pruta på kostnaden för hofstallet, men jag ber få fästa uppmärksamheten på, att denna kostnad vid förra riksdagen nedsattes med omkring 200,000 kronor, och jag hemställer, om man nu kan pruta ännu mer.

Hvad bazarbyggnaden beträffar, så ser man olägenheten af att icke fatta ett raskt beslut, utan draga ut på tiden. När komitéen satt, gjorde den sig underrättad om hyresinkomsten af bazarbyggnaderna och fick då den uppgift, att denna inkomst uppgick till 24,000 kronor, om jag minnes rätt. Nu ser jag uppgifvet, att hyresbeloppet för närvarande är 31,000 kronor om året, men det oaktadt hyser jag icke något tvifvel derom, att det föreslagna beloppet, 250,000 kronor, bör vara tillräckligt. Man bör tänka sig, att aktieeigarne i denna bazar under lång tid åtnjutit stora fördelar och så godt som gratis fått använda den dyrbara tomten; om jag minnes rätt, utgöra tomtörena 100 kronor om året. Jorden är icke aktieeigarne, och om Riksdagen beslutar ett afrödande af platsen, får bolaget icke igen mer än den ursprungliga kostnaden, hvilken var 111,000 kronor, och något sådant kan hota när som helst. Att aktieeigarne böra vara belättna med att få 250,000 kronor i lösen, derför talar ännu ett billighetsskäl, nemligen att bazarbolaget varit ett slutet bolag, enligt hvars bolagsregler aktieeigarne hafva optionsrätt till de aktier, som

blifva utbjudna till salu; och af denna rätt hafva de äfven begagnat sig, åtminstone sedan bazaren blifvit en så lönande affär, så att det är egentligen samma aktieegare eller deras rättssinnehafvare, som under hela tiden för bazarbyggnadens bestånd haft en mycket hög inkomst derutaf. Det kan således icke vara obilligt, att de, som länge skördat rikliga inkomster på grund af ett med kronan upprättadt fördelaktigt kontrakt, må åtnöja sig med en någorlunda rimlig summa, och jag har på grund af min kännedom af aktieegarne all anledning tro, att de ej skola söka slem vinning i detta fall. Men skulle så vara händelsen, finnas äfven andra utvägar. Under det byggnaden utfördes, vore t. ex. trottoaren framför bazaren en mycket lämplig plats för upplag af materialier, och sådant är icke förbjudet genom kontraktet.

*Ang. upp-
förande af Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksbän-
ken m. m.*

(Forts.)

Vidare ber jag endast få framhålla, att skola vi börja söka nya byggnadsplatser för riksdags- och bankhus, så kommer det må hända att draga ut på tiden i oändlighet. Vi hafva nu sedan 1872 sökt och alltid återkommit till denna plats såsom den bästa, oakadt Riksdagen mer än en gång förklarar, att Helgeandsholmen ej finde föreslås. Man kommer dock dit, ty det säger sig sjelft att här är hufvudstadens centrum, och att platsen icke är ännad att vara en skräpbacke såsom nu. Man säger, att slottet skulle skymmas genom dessa byggnaders förläggande hit, men i sjelfva verket blefve det motsatsen, ty slottets hufvudfacad komme att blifva fri och synlig vida bättre än för närvarande.

Herr Hedlund ville tillstyrka ett anslag af en million för Helgeandsholmens förvärfvande. Jag förmodar han menade, att man för denna million skulle uppföra ett kongl. stall på något annat ställe, men Kongl. Maj:t lärer väl före holmens afrådande önska veta hvartill densamma skall användas, och den första millionen drager nog en eller annan ytterligare million med sig för holmens och strändernas ordnande o. s. v., så att der vid lag stannar det nog icke vid en million. Frågan att lägga dit bankhuset ensamt föll vid 1881 års riksdag, emedan det blifver alldeles för dyrt att för riksbanken ensamt nedlägga på Helgeandsholm de två och en half millioner, som för dess ordnande, förutom sjelfva bankbyggnaden, skulle erfordras. Skola de stora omkostnaderna kunna bäras, måste äfven riksdagshus hit förläggas, och detta får då äfven den bästa belägenhet. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att för närvarande äro konjunkturerne särdeles förmånliga för att bygga billigt, och om Riksdagen nu fattar sitt beslut, skulle redan innevarande sommar nytt stall kunna börja byggas på Artilleriplanen. Om ritningar till de nya riksdags- och bankbyggnaderna kunna uppgöras och fastställas under början af nästa år, kan man redan då börja bygga på den bakre delen af holmen samt lägga grund, der denna är svårast; när sedan året derpå stallet blifvit färdigt, kan man fortsätta arbetena öfver hela holmen. De fördelar man vinner genom detta förslag äro, att man för en jämförelsevis billig summa får icke blott nytt riksdags- och riksbankshus på den fördelaktigaste platsen, utan äfven nytt hofstall, som väl förr eller senare måste uppföras, samt en så förträfflig lokal för de husvilla embetsverken, som det nuvarande riksdagshuset är, och slut-

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen, riksbanken m. m.

(Forts.)

ligen skulle vi få Helgeandsholmen ordnad på ett mycket vackert sätt, samt Mälarens aflopp regleradt. Afven jag skulle kunna tänka mig något ännu vackrare för Helgeandsholmen, men man måste acceptera hvad som är möjligt och icke sväfvä ut i rymden eller hoppas att Stockholms stad ensam skall förmå och vara benägen att lägga ned en summa af 3 millioner eller mer för att der få en liten promenadplats. Vill man icke lägga dit riksdagshuset, så kommer platsen till vår skam att stå, som den är, allt framgent. Skulle förslaget nu falla och i enlighet med reservanternas förslag från andra kammaren huru kraftigt som helst beslutas att nya förslag skola uppgöras, »dock icke på Helgeandsholmen», så kommer dock tanken på denna plats igen, och jag är fullt och fast öfvertygad, att riksdagshuset aldrig kommer att ligga på något annat ställe än på Helgeandsholmen.

Jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Herr Adelsköld: Efter de utförliga anföranden, som blifvit hållna af de ledamöter inom kammaren, som i denna fråga stå på samma sida som jag, har jag icke mycket att tillägga. Jag skall bedja att endast få upptaga några anmärkningar emot Helgeandsholmsförslaget, som hittills icke blifvit bemöta. En talare har anmärkt, som fel hos det föreslagna riksdagshuset, att belysningen i samlingssalarne skulle komma icke från väggarne utan från taket. Men detta belysningsätt är just en fördel, som eftersträfväs vid byggnad af samlingssalar och liknande lokaler, ty derigenom utestänges buller från den yttre verlden, och man slipper att, som här, grina mot solskenet som faller midt i ögonen genom dagöppningarne i väggarne, och för belysning om vinteraftnarne lämpar sig ett matt glas-tak förträffligt, ty man kan anbringa den artificiella belysningen öfvan om detta. Samme talare förordade vidare, att man enligt det gamla Jacobsonska förslaget skulle bygga samlingssalar åt sjösidan på riksdagshusets nuvarande tomt. För min del har jag ursprungligen varit med om denna idé; men sedan jag, såsom ledamot af den komité, som hade i uppdrag att till 1881 års riksdag uppgöra och framlägga förslag till nytt riksdagshus, varit i tillfälle att närmare sätta mig in i frågan, har jag helt och hållet förkastat all tanke härpå, och det af åtskilliga och grundade skäl. Vid de undersökningar af grunden, som då företogs, kom man nemligen under fund med, att detta hus ligger på ett mot sjön starkt sluttande berg. Om man därför skulle rifva ner de nu varande byggnaderna åt sjösidan för grundmurning till de nya samlingssalarne, är det sannolikt, att, då berggrunden ligger ända till 23 fot under vattenytan i Mälaren, det gamla huset åkte ner i sjön. Om platsen i öfrigt vore ändamålsenlig och lämplig, skulle detta dock icke vara oersättlig skada, ty man hade ju alltid en tomt att bygga på, men dels har det nuvarande riksdagshuset, som det är, ett mycket högt värde, såsom lokal för husvilla embetsverk, dels ock är platsen mindre lämplig, emedan ett nytt riksdagshus å denna tomt skulle komma att ligga allt för trångt emellan Ridderholmskyrkans grafkor och kajen vid Mälaren.

Talaren antog vidare, att kostnaden för detta experiment icke

skulle uppgå till mer än 7 à 8 hundra tusen kronor. Jag ber då att få lästa uppmärksamheten på, att redan 1881 års komité, som granskade detta förslag, höjde denna summa icke obetydligt; och sannolikt är, att, om detta förslag en gång komme till utförande, hela det gamla huset under alla förhållanden äfven måste ombyggas, och då blefve byggnaden troligen lika dyr här som på något annat ställe, och under ombyggnaden vore Riksdagen med dess utskott husvill.

*Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riks-
dagen, riksbän-
ken m. m.*

(Forts.)

Vidare har man anmärkt, att grunden på Helgeandsholmen skulle vara osäker och olämplig för ett nytt riksdagshus. Denna invändning har visserligen förut blifvit besvarad, men jag skall bedja att ytterligare få nämna några ord med anledning af densamma. Jag har sjelf, såsom herrarne torde hafva sig bekant, haft åtskilligt med byggande att göra, och jag tror mig kunna försäkra, att någon fara icke skall uppstå för grundläggning af riksdags- och bankhus på Helgeandsholmen. Berget ligger visserligen på sina ställen temligen djupt under vattenytan, men icke så att det är af någon betydighet, och antagligt är, att Brunkebergsåsen går fram med sin nedre del öfver Helgeandsholmen, och att således hvad som icke är berg består af grus, hvilket är en utmärkt pålningsgrund. Det fall, som finnes å ömse sidor om Helgeandsholmen, är dessutom ett bevis att grunden är af fast beskaffenhet, ty hade den varit annat, så hade botten i strömmen utjmnats under tidernas lopp, och fallet försvunnit.

Vidare har man anmärkt, att, om holmen skulle bebyggas, såsom nu är föreslaget, och stallkanalen förlängas, skulle det uppstå stagnation, hvarigenom vattnet i Mälaren hindrades att afflyta; i planen ingår emellertid, att det i lufvudgrenen af Norrström utskjutande hörnet skulle borttagas, hvarigenom Norrströms största gren skulle utvidgas med omkring feuntio procent, och skulle det sedermera visa sig, att vattenafloppet från Mälaren blefve för hastigt, kan detta lätt afhjelpas genom sådana rörliga dammar, som med fördel begagnas på flera ställen i utlandet, och äro ytterst lätt och utan synnerlig kostnad anbringade. Härigenom kunde just den reglering af Mälarens vattenyta vinnas, som så länge eftersträfvats, men hittills icke kunnat åstadkommas. Bland alla de anmärkningar, som framstälts, kan jag således icke finna någon, som lägger allvarsamt hinder i vägen för byggnadens förläggande på Helgeandsholmen.

Här har också anmärkts vådan utaf, att fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken skulle få i uppdrag att låta uppgöra ritningarna och fastställa desamma.

För min del är jag fullkomligt öfvertygad, att, om herrar fullmäktige erhåll, och åtaga sig ett så storartadt och grannlaga uppdrag, de också skola sätta en heder i att uppfylla det till allmän belåtenhet. Det är nemligen antagligt, att herrar fullmäktige komma att gå till väga på det sätt, som är vanligt vid utförandet af större offentliga byggnadsföretag, nemligen att de, efter uppsättandet af ett fullständigt program, utsätta sådana pris, som locka framstående arkitekter till täffan. På sådant sätt får man flera förslag att välja på och kan taga det bästa. Jag förmodar också, att herrar fullmäktige komma att tillkalla sakkunnige personer så väl vid upp-

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnads-
er för Riksdagen, riksbän-
ken m. m.

(Forts.)

görandet af byggnadsprogrammet som för att granska täflingsritningar och förslag samt utställa dem till allmänt beskådande och kritik. Jag skulle i detta hänseende vilja påpeka, att man i utlandet, då det är fråga om ritningar till viktigare monumentala byggnader, såsom här ifrågakvarande, icke endast håller sig till inhemska arkitekter utan lemnar tillfälle till internationel täflan. Vinna då de inhemska priset, är hedern så mycket större. Representanthuset i Wien är enligt mitt förmenande det yppersta, som jag haft tillfälle se och taga kännedom om. Det under byggnad varande riksdagshuset i Berlin, som jag äfven tagit kännedom om, blifver både större och praktfullare, men, åtminstone hvad samlingssalarne beträffar, kan man icke tänka sig något fullständigare och beqvämare än hvad de äro i Wien. Ritningarna till denna byggnad äro efter internationel täflan uppgjorda af en dansk arkitekt Hansen, hvaraf ses att Österrike icke inskränkt sig inom sitt eget land, utan för att få det allra bästa, föranstaltat allmän täflan. Allt detta är ju emellertid saker, som icke behöfva påpekas för herrar fullmäktige. Då emellertid, om fullmäktige, som jag hoppas, erhålla ett sådant uppdrag, vi öfrige ledamöter i kammaren icke få vidare besvär härmed och icke något vidare med saken att skaffa än att — de neuligen, som äro kvar då det nya riksdagshuset blifver färdigt — inträda i de färdiga lokalerna, skulle jag vilja fästa herrar fullmäktiges uppmärksamhet på en omständighet, nemligen att samlingssalarne enligt det förslag, som nu föreligger, efter mitt förmenande äro alldeles för stora. Enligt det förslag som uppgjorts af den sista eller 1883 års komité, skulle t. ex. Andra Kammarens golfyta komma att utgöra 8,000 qv.-fot, d. v. s. blifva fyra gånger så stor som denna sal vi befinna oss uti, eller ungefär som en temligen stor kyrka. Jag tror, att ganska många olägenheter skulle uppstå genom så kolossala dimensioner så väl i akustiskt hänseende som i fråga om uppvärmning och ventilation o. s. v. Utan tvifvel böra dessa dimensioner icke obetydligt reduceras, och jag tror att åtskilliga andra reduktioner och ändringar i detta allt för stor slagna förslag med fördel skulle kunna göras, hvarigenom kostnaderna kunde nedbringas. 1881 års komité, hvaraf jag var ledamot, gjorde också upp planer till nytt riksdags- och bankhus, grundade på uppgifter om lokalernas storlek från banken och riksgäldskontoret och i fråga om samlingssalarne på riksdagshuset i Wien, och vi kommo upp till en ungefär dubbelt så stor golfyta i samlingssalarne som den närvarande, och jag tror, att de dimensioner å lokalerna, som af 1886 års komité föreslogos, voro alldeles tillräckligt tilltagna, så mycket mer, som det nu är fråga om att begränsa antalet af kamrarnes ledamöter, hvilket äfven måste blifva nödvändigt.

Slutligen ber jag att få säga, att bland alla de platser, som hittills varit ifrågasatta för uppförande af ett riksdags- och riksbankshus, finnes det icke någon i Stockholm, hvar man än må söka, som är så centralt belägen, omgifven af vatten, och derigenom fri från eldfara, och så tyst, ja med ett ord icke någon plats, som har alla de egenskaper, som erfordras för uppförande derå af ett riksdags- och riksbankshus, som Helgeandsholmen.

Jag tror mig också kunna påstå, att man får leta med ljus och

lykta, och man skall ändå icke kunna hitta på någon så *billig* plats som Helgeandsholmen. Från bazaren till yttersta vestra ändan uppgår holmens ytimnehåll till öfver 200,000 qv.-fot, och om också Riksdagen inlöser Kongl. stallet med 1,070,000 kronor, så uppgår kostnaden för denna högst värdefulla plats till ej mer än ungefär 5 kr. qv.-fot. När man nu vet, att privata personer betalat ända till 40 kr. qv.-foten för mindre välbelägna byggnadsplatser, och att man i Stockholms utkanter betalar än till 4 och 5 kr. qv.-foten, är det ostridigt, att en så *billig* och i afseende på *läget* så ändamålsenlig plats som Helgeandsholmen icke finnes att få i Stockholm. Under sådana förhållanden, och då jag är öfvertygad att, när denna byggnadsplan en gång kommit till utförande, den skall blifva både prydlig och ändamålsenlig, att de nu uttalade farhågorna skola visa sig alldeles obefogade, och att alla parter slutligen skola blifva belåtna, hysar jag icke några betänkligheter att på det varmaste förorda bifall till utskottets förslag.

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af två byggnader för Riksdagen, riksbanken m. m.

(Forts.)

Rop på proposition hördes nu.

Friherre Klinckowström: Jag tänker icke blifva mångordig i denna fråga. Alla, som i afton uppträdit till försvar för utskottets förslag, hafva i mer eller mindre mån uttalat mina åsikter; jag har därför icke mycket att dertill lägga. Men då jag, allt sedan denna fråga första gången förekom inom riksdagen, ifrat för just *den byggnadsplats*, som nu blifvit af sammansatta utskottet gillad, vill jag med omnämmande härpå på samma gång söka, så vidt på mig ankommer, orda för denna sak.

Det är ett skäl, som jag har att tillägga till de många öfriga, som blifvit uttalade rörande fördelarne af denna byggnadsfrågas lösning på sätt nu blifvit af det sammansatta utskottet föreslaget, och det, mine herrar, är, att man har för mening att i förening med detta stora byggnadsföretag förbinda Drottning- och Myntgatorna. Det kan nemligen hända — och den dagen torde kanske icke vara aflägsen — att Norrbro måste byggas om, och då skulle man, så vida icke denna nya kommunikationsled öfver Helgeandsholmen finnes, endast hafva Vasabron för den lifliga trafik, som der dagligen eger rum. Denna bro lemnar dock i åtskilliga fall mycket öfrigt att önska.

Man har talat om, att den föreslagna byggnaden skulle skymma bort slottet. Det har visats, att så icke är händelsen. Det har visats, att den store arkitekten Nicodemus Tessin ämnat der förlägga en icke fullt så hög byggnad, och hvad mer är, mine herrar, de byggnader, som Hans Maj:ts Konungen på ett verkligen storartadt sätt erbjudit sig att afstå för ingenting för denna byggnadsfrågas realiserande på Helgeandsholmen, har Konungen, för den händelse denna fråga icke varder realiserad, naturligtvis icke någon skyldighet vidare att ställa till framtida disposition. Det kan hända, att Konungen kommer att försälja dem, och jag kan icke se något lagligt hinder för de blifvande egarne till dessa tomter att derpå uppföra ganska höga byggnader, emedan dessa lokaler just komma att blifva särskildt eftersökta. Jag tycker, att Riksdagen och äfven utskottet

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen,
riksbänken m. m.
(Forts.)

bort uttala sin tacksamhet för Konungens storartade frikostighet i detta fall. Jag gör det för min del och med varmt hjerta.

Hvad beträffar anmärkningarna mot Artilleriplanens lämplighet för uppförande derstädes af ett hofstall, hafva dessa anmärkingar troligen gjorts af personer, som icke hafva så noga reda på denna plans nuvarande utseende och användning. Jag har ofta gått der förbi och jag har funnit denna plan allt utom vacker och värdad, och för närvarande, utom de allt annat än vackra byggnaderna på sidorna, är hela fronten upptagen af en massa fula små stånd för minuthandel. Det ser ytterst skräpigt ut. Och säkert är, att ett hofstall, uppfördt efter de ritningar, vi sett under föregående riksdagar, skulle blifva en prydnad för platsen.

Jag vill icke förlänga diskussionen för öfrigt. Jag ber endast att få förklara, att jag skulle mycket beklaga, om icke det samman-satta utskottets förslag, sådant det nu föreligger, blifver af Riksdagen antaget. Jag för min del ämnar rösta för detsamma.

Ropen på proposition upprepades.

Friherre von Kræmer: Jag skall icke länge uppehålla herrarnes önskan att få slut på diskussionen, helst jag nogsamnt inser, att min sträfvan är förgäfvad. Jag vill blott yttra några ord för att bemöta hvad några talare här anført.

Den sorgligaste följden, har man sagt, af det nu föreliggande förslaget förkastande vore, att Helgeandsholmens ordnande skulle nästan för all framtid undanskjutas; man skulle för alltid få behålla den i samma skräpiga skick som nu. Hvilken otälig misströstan! Efter mitt förmenande är det visst icke någon omöjlighet att, oberoende af allt annat, ordna holmen i framtiden, hvarken för Stockholms stad, när den blir en rik hufvudstad på bortåt 400,000 invånare, eller för Riksdagen. om den vid stigande tillgångar skulle erbjuda Hans Maj:st Konungen flyttning af hofstallet mot det att staten erhöle de enskilda kongl. tomterna på holmen: Just emedan de hus, som nu vanpryda holmen, äro så dåliga, är denna otälighet så mycket mindre motiverad. Just till följd af det ruskiga och förfallna skick, hvari dessa hus äro, kommer det efter menisklig ordning icke att dröja länge, innan ordnandet af holmen tränger sig fram af sig sjelft. Jag minnes från min ungdom, huru som man i Paris var i stor oro för att för alltid få behålla ett i hög grad ruskigt kvarter, som då trängde in på sjelfva Louvre-borggården, och der tomterna, sade man då, voro mycket för dyra att någonsin kunna inlösas. Nåväl, tillgångarna ökades, och det ruskiga kvarteret försvann. Så kommer det nog också att gå här, om man blott vill hafva tålmod ett eller annat femtal år. Men att få bort de nya, nu föreslagna byggnaderna, om det befinnes, att jag och de med mig lika tänkande hafva rätt — detta är och förblir för alla tider en omöjlighet!

Herr Adelsköld har mycket uppehållit sig vid faran af att bygga på den nuvarande tomtten, emedan den ligger på ett sluttande berg, och byggnaderna lätt skulle kunna åka ner i sjön. Men jag vet icke, att någon *ovilkorligt* föreslagit något sådant. I punkten b) af

reservanternas förslag står blott »att åt fullmäktige i riksgäldskontoret uppdrages att låta utreda, *hvar* och *huru* lämplig byggnadsplats för nytt riksdagshus må kunna beredas, dock icke å Helgeandsholmen, samt låta upprätta ritningar med kostnadsförslag för nytt riksdagshus å den af dem lämpligast befunna byggnadsplatsen att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas, äfvensom gå i författning om upprättande af nya ritningar med kostnadsförslag för om- eller tillbyggnad af det nuvarande riksdagshuset.» Det gäller ju ingenting annat än att framlägga förslag, som Riksdagen kan efter närmare undersökning antaga eller förkasta, och reservanterna afse såsom hufvudsak att åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret gifva i uppdrag att utreda, huru vida man icke skulle kunna finna en annan plats för riksdagshusets förläggning än Helgeandsholmen, och blott som en af *möjligheterna* antydes, att denna plats kunde blifva den der huset ligger nu.

Hvad jag nu berört skulle dock icke hafva uppkallat mig att ånyo upptaga kammarens tid, om man icke framkallat skuggan af den store Tessin, och detta oaktadt vi hafva plan- och profilritningarna hängande ute i »sammanbindningsbanan». Der kan man af ritningen tydligt se, att på vestra ändan af holmen skulle vara en lång, temligen smal fyrkantig byggnad, hvilken skulle vara, såsom det på dålig latin heter, »locus pro cursibus equestribus ad annulum», d. v. s. en rännarebana, der ryttarne skulle rida kring och söka på lansarne fånga upphängda ringar — en den tiden vanlig karusell. Det säger sig sjelft, att detta icke kunde vara ett många våningars hus, såsom man här påstått. Den höga byggnad, som man ser i genomskärning, är en sorts estrad för dem, som skulle åskåda ringrännningen. Denna uppbyggnad är för öfrigt hög endast i midten, men sjunker ned igen åt båda sidorna. Den höga delen skulle ej, efter t. ex. jemförelse med de å planchen ritade hästarnes storlek — skala finnes ej — blifvit mer än omkring 30 alnar lång. Det hela skulle kommit att taga sig ut ungefär precis så som herr Lindström uppgifvit.

Då jag således icke af de skäl, som här i afton blifvit anförda, finner mig öfvertygad om att jag haft orätt, får jag fortfarande yrka bifall till reservanternas förslag med den obetydliga af mig föreslagna uteslutningen af några ord i första delen af sagda förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr grefven och talmannen, att derunder yrkats dels bifall till hvad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt, dels, af herr Wallenius, antagande af det förslag, som innefattades i den vid utskottets ifrågavarande utlåtande fogade reservation, dels ock, af friherre von Kræmer, lika med herr Wallenius med den ändring, att de i mom. a) af reservationen förekommande orden »dock icke den af motionären föreslagna» skulle utgå.

Härefter gjorde herr grefven och talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets förevarande hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riks-
dagen, riksban-
ken m. m.
(Forts.)

Ang. upp-
förande å Hel-
geandsholmen
af två byggnad-
er för Riksdagen,
riksbanken m. m.

Friherrarne *Åkerhielm* och *von Kræmer* begärde votering, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition dervid antagits bifall till herr *Wallenius*' yrkande i ämnet, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller I punkten i sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Wallenius*' yrkande i ämnet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 28;

2—9 punkterna.

Biföllos.

Justerades ett protokollsutdrag rörande det nu genomgångna utlåtandet.

På framställning af herr grefven och talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle bland utskotts-
betänkandena sättas främst de, som under dagens lopp bordlagts första gången, och sist de, hvilka blifvit denna dag bordlagda andra gången.

Kammaren åtskildes kl. 10,10 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.